

GİRİŞ

Bu bölümde öncelikle finansmanla ilgili temel kavramlara ilişkin bilgi verilerek finansal yönetimin başlıca karar alanlarının neler olduğu açıklanmış; daha sonra finansal kararları etkileyen finansal amaç ve finansal yönetimin tarihsel gelişimine değinilmiştir. Ardından finans yöneticisinin görevleri, finansal piyasalar ve finansal yönetimin diğer disiplinlerle olan ilişkisi üzerinde durulmuştur.

FİNANS, FİNANSMAN, FİNANSAL YÖNETİM KAVRAMLARI

İşletmelerin tedarik, üretim, pazarlama ve finansman olmak üzere dört temel fonksiyonu bulunmaktadır. İşletmenin temel fonksiyonlarından biri olan finansman, işletmenin ihtiyaç duyduğu kaynakların sağlanmasını ifade etmektedir. Finans ise, kişi ya da işletmelerin faydalanabileceği para, fon ya da sermayedir. Finansal yönetim ise ihtiyaç duyulan sermayenin belirlenmesini, sağlanmasını ve sağlanan fonların yönetimini ifade eder. Finansal yönetimin ilgi alanı, işletmenin ihtiyaç duyduğu kısa ve uzun vadeli fonları en uygun koşullarda tedarik etmek ve bu fonların işletme içinde en etkin şekilde kullanımını sağlamaktır. Sağlık kurumlarında girdi olarak insan gücü, ilaç, tıbbi cihaz ve malzeme kullanılmakta ve bu girdiler poliklinik, laboratuvar, klinik, ameliyathane vb. yerlerde çıktıya (hizmete) dönüşmektedir. Sunulan hizmetler muayene sayısı, taburcu edilen hasta sayısı, ameliyat sayısı biçiminde ölçülmektedir. Sağlık kurumları da bu faaliyetlerin yürütülmesinde finansmana ihtiyaç duymaktadır. FİNANSAL YÖNETİMİN AMACI Finansal yönetim esas itibarıyla uygulamalı mikro ekonomi olduğuna göre, finansal karar kriterinin de kâr maksimizasyonu olması gerekir ki, yakın zamana kadar işletmelerin amacı olarak en çok belirtilen amaç da bu olmuştur. Ancak bu amaç günümüzün değişen ekonomik koşullarına cevap verememekte ve bünyesinde birtakım eksiklikleri barındırmaktadır. Kâr maksimizasyonu amacının en önemli iki eksikliği zaman ve risk faktörlerini dikkate almamasıdır. Bir diğer eksik yönü ise kârın toplam miktarının mı, kârlılık oranının mı maksimum yapılacağı konusunda açıklığın olmamasıdır. Kârlılık oranı seçilecekse bunun neyin üzerinden (satışlar, toplam varlıklar veya öz sermaye üzerinden) hesaplanacağına belirlenmesi gereklidir. Günümüzde işletmelerin ve aynı zamanda finansal yönetimin de temel amacı kârı ya da kârlılığı maksimize etmek değil, işletmenin piyasa değerini veya işletme sahiplerinin servetini maksimize etmektir. Çünkü piyasa değerini maksimize etmek amacı kâr ile birlikte zaman ve risk boyutlarını da göz önünde bulundurmakta ve finans yöneticisinin sorumlu olduğu kararların etkinlik derecesini ölçmeyi de olası kılmaktadır.

FİNANSAL YÖNETİMİN FONKSİYONLARI

Finansal yönetimin amacı, aslında kâr amaçlı her işletmenin de temel amacıdır: İşletmenin piyasa değerinin maksimizasyonu. Bu amacı gerçekleştirmek adına finans yöneticisinin yerine getirmesi gereken fonksiyonlar; yatırım, finansman ve kâr dağıtım kararları olarak üç grupta toplanabilir. Yatırım kararlarında amaç, kaynakların firmanın değerini maksimize edecek varlıklara yatırılmasıdır. Finansman kararları, işletme için gerekli kaynakların ne kadarının borçla, ne kadarının ise öz sermaye ile finanse edileceğine yönelik kararlardır. Kâr dağıtım kararları ise faaliyetlerden sağlanan kârların ne kadarının işletmede bırakılıp ne kadarının ortaklara dağıtılacağı ile ilgilidir.

FİNANS YÖNETİCİSİ VE GÖREVLERİ

İşletmelerde yatırım ve finansman kararlarından doğrudan sorumlu olan kişilere finans yöneticisi denilmektedir. Üst yönetim doğal olarak finansal kararlarla ilgilidir, ancak finans konusunda uzmanlaşmış kişiler olarak finans yöneticileri bu kararlardan doğrudan sorumludurlar. Günümüzde finans yöneticilerinin işletme değerinin maksimize edilebilmesi için aşağıda sayılan görevleri yerine getirmesi gerekmektedir:

- Finansal Analiz
- Finansal Planlama ve Kontrol
- Fonların Sağlanması
- Fonların Yatırımı

• Özel Finansal Sorunların Çözümü Finansal analiz, işletmenin finansal tablolarından yararlanarak mevcut durumun değerlendirilmesi ve geleceğe ilişkin tahminler yapılmasıdır. Finansal analiz, etkili bir finansal planlamanın ön koşuludur. Finansal planlama, işletmenin faaliyeti sırasında ortaya çıkacak her türlü fon giriş ve çıkışlarının önceden tespit edilmesidir. Finansal planlama yapılırken kullanılan temel araçlar proforma mali tablolar ve nakit bütçesidir. İşletmenin ihtiyaç duyduğu fonların zamanında ve uygun koşullarla sağlanması da etkili finansal yönetim için çok önemlidir. Bilançonun

pasif (kaynak) yapısı fon kaynaklarını gösterir ve işletmenin finansal yapısını belirler. Gerektiği zamanda, miktarda ve uygun koşullarda fon sağlanabilmesi finans yöneticisinin en önemli görevleri arasındadır. Fonların yatırımı ise beklenen getiri ve riske göre ve işletme amaçlarına uygun olarak menkul kıymet, alacak, stok veya duran varlıklara yatırılmasıdır. Alınacak yatırım kararı işletme değerinin maksimize edilmesi ilkesi dikkate alınarak yapılır. Günümüzde globalleşme olgusunun ortaya çıkardığı zorunluluklar finans yöneticisine yeni görevler yüklemektedir. Şirket birleşme ve satın almaları ile ilgili teknik konular, yeniden yapılanma, halka açılma, sermaye artırımını finans yöneticisinin sorumluluğu altındadır

FİNANSAL YÖNETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Finansal yönetimin bir akademik disiplin olarak ortaya çıkışı 20.yüzyılın başlarında olmuşsa da, pozitif bir bilim dalına dönüşmesi son 50 yılda özellikle ABD’li bilim adamları sayesinde olmuştur.

Günümüzde finans alanındaki gelişmelere baktığımızda ön plana çıkan noktalar şunlardır: Artan küreselleşmenin beraberinde getirdiği finansal entegrasyon, uluslararası sermayenin dünyanın her köşesinde sermaye piyasalarında hâkim konuma gelmesi, 70’li yıllarda ortaya çıkan türev piyasalarının 2008 krizi sonrası dünya GSMH’sinin yaklaşık 10 katı büyüklüğe ulaşması, finans mühendisliğinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkması, piyasalarda çok fazla sayıda ve karmaşık finansal ürünlerin işlem görmeye başlaması ve risk yönetiminin ve kurumsal yönetimin işletmeler için hayati önem kazanması sayılabilir. Bilgisayar ve internet teknolojilerindeki gelişmeler, geleceğin finans yöneticilerinin daha iyi bilgisayar kullanan ve kantitatif analiz yapabilen kişiler olacağını göstermektedir

FİNANSAL YÖNETİM VE DİĞER DİSİPLİNLER

Finansal yönetim işletme yönetiminden bağımsız bir alan değildir. Özellikle muhasebe ve iktisatla yakından ilişkilidir. Pazarlama, üretim, yönetim ve örgüt teorisi, sayısal yöntemler finansla ilgili diğer disiplinlerdir.

FİNANSAL PİYASALAR

Bir ekonomide fon fazlası olanlardan (tasarruf sahiplerinden) fon açığı olanlara fon transferini gerçekleştiren sistem, finansal sistem olarak adlandırılır. Ancak taraflar arasındaki fon alışverişi tek başına oluşamaz. Finansal sistem; fonları talep edenler, fonları arz edenler, fon akımını düzenleyici kurumlar, fon akımını sağlayan araçlar ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kurallardan oluşmaktadır. Finansal sistemin unsurları:

- Fon arz edenler (tasarruf sahipleri, yatırımcılar)
- Fon talep edenler (işletmeler, devlet)
- Yatırım ve finansman araçları
- Finansal piyasalar
- Finansal aracı kuruluşlar
- Hukuki ve idari düzen Finansal sisteme en fazla fon arz edenler bireyler olmakla birlikte, devletler ve işletmeler de fazla fonlarını ödünç vermek isterler. Fon talebinde bulunanlar ise işletmeler, devlet ve bireylerdir. Fon arz edenler fon talep edenlerden sundukları fonlar karşılığında finansal varlık ya da menkul kıymet adı verilen finansal araçlar almaktadırlar. Fon arz edenlerle fon talep edenleri bir araya getiren, fon transferini etkinleştirmek için kurulmuş olan kurumlara “finansal aracı kurumlar” denir. Son olarak finansal sistemin etkinliğinin sağlanması ve sürdürülmesi için bir takım hukuki ve idari düzenlemelerin yapılması gerekecektir. Fon arz edenlerle fon talep edenlerin vade, risk ve getiri beklentilerine uygun olarak bir araya geldiği ortamlar ise “finansal piyasalar” olarak adlandırılır. Gelişmiş ekonomilerde çok sayıda piyasa türü vardır. Finansal piyasalar sunulan fon kaynaklarının vadesine göre para ve sermaye piyasaları olarak sınıflandırılabilir. Kısa vadeli (azami bir yıllık) fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasaya “para piyasası”, orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasa ise “sermaye piyasası”dır.

SAĞLIK İŞLETMELERİNDE FİNANSAL YÖNETİMİN GELİŞMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Küreselleşme ve rekabetin hızla artması ile birlikte her alanda olduğu gibi sağlık sektöründe de finansal yönetimin önemi artmaktadır.

Finansal yönetimin sağlık kurumlarındaki gelişimine etki eden faktörler aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir.

- Sağlık Kurumlarının Büyümesi,
- Sağlık Kurumlarının Hizmet ve Pazar Çeşitlendirmeleri ,
- Sağlık Kurumlarının Araştırma ve Geliştirme Giderlerindeki Artış,
- Ekonomik Büyümeye Verilen Önem,
- Birleşme ve Satın Alma Eğilimlerinin Artması,
- Sağlık Sektöründe Rekabetin Artması ve Kâr Marjlarının Daralması,
- Sağlık Kurumlarının Hizmet ve Pazar Çeşitlendirmeleri.

SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM PROGRAMI VE FİNANSAL YÖNETİME ETKİSİ

Sayılan bu sorunlar özel sağlık işletmelerini öncelikli olarak etkilemekle birlikte kamu sağlık işletmelerinin de gelir-gider dengesi içinde kendi gelir kaynakları ile finansal olarak

sürdürülebilirliklerinin sağlanması Sağlık Bakanlığı' nın önemli hedeflerinden biri hâline gelmiştir. Bu hedef, 2003 yılından itibaren uygulamaya geçirilen Sağlıkta Dönüşüm Programı içerisindeki birçok uygulama ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Bu uygulamalar;

• Global Bütçe

• Stok Yönetimi

• İhtiyaçların Temini İçin Geliştirilen Yeni Yöntemler

• Düzenleme İşlemleri

• Kurumlarda Finansal Risk Yönetimi ve Mali Analiz başlıkları altında gruplandırılmıştır. Bu uygulamalardan özellikle Global Bütçe ile Finansal Risk Yönetimi ve Mali Analiz Grupları altında kurumların finansal risk yönetimi çalışmaları yapılmakta; mali analiz raporları ve finansal eylem planları hazırlanması çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Global Bütçe uygulaması ile 2003-2012 döneminde maliyetlerde azalma, bütçe ve ödeme işlemleri hızında da artış sağlandığı ifade edilmektedir. Kamu sağlık kurumlarında sağlıklı bir finansal yönetim için olmazsa olmaz olan gelir ve gider dengesi için; etkin stok yönetimi, hizmet alımlarında standartların belirlenmesi yatırımlarda akılcılık gibi harcamaları azaltıcı tedbirler alınabilmektedir. Toplam sağlık harcamasının GSYİH'ye oranı 2002 yılında %5,2 iken, 2011 yılında % 4,9, 2017'de %4,5 olarak gerçekleşmiştir Diğer yanda sağlık harcamalarında TÜİK'in 2016-2017 dönemi verilerine bakıldığında genel devlet sağlık harcamasının toplam sağlık harcaması içindeki payının, 2016 yılında %78,5 iken, 2017 yılında %78 olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir. . Ayrıca, Hane halkları tarafından tedavi, ilaç vb. amaçlı yapılan cepten sağlık harcaması, 2017 yılında %22,7 oranında artmış ve toplam sağlık harcaması içindeki payı, 2017 yılında %17,1 olarak gerçekleşmiştir.

GİRİŞ

Sağlık kurumları tarafından sunulan sağlık hizmetleri temelde; koruyucu sağlık hizmetleri, tedavi edici sağlık hizmetleri ve rehabilitasyon hizmetleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Hizmet kapsamı ve yoğunluğu açısından sağlık hizmetleri; birinci basamak sağlık hizmetleri, ikinci basamak sağlık hizmetleri ve üçüncü basamak sağlık hizmetleri olarak sınıflandırılabilir. Sağlık hizmetinin etkin ve verimli bir şekilde sunulmasında söz konusu sağlık kurumlarının örgütlenmesi önemlidir. Sağlık kurumlarında finansal örgütlenme başlıklı bu ünite de öğrenci;

- Örgüt yapısı başka bir ifadeyle teşkilat şeması içerisinde finans işlevinin önemli bir yerinin olduğu öğrenilecek,
- Sağlık Kurumlarında örgütlenme ve finansal örgütlenme hakkında bilgi sahibi olunabilecek,
- T.C. Sağlık Bakanlığı'nda finansal örgütlenmenin nasıl oluştuğunu açıklayabilecek,
- Üniversite Hastanelerinde finansal örgütlenme ve özel hastanelerde finansal örgütlenmenin ne şekilde oluşum gösterdiğini kavrayabilecek,
- Böylece kurumlar bazında finansal örgütlenmeyi anlayabilecektir.

SAĞLIK KURUMLARINDA ÖRGÜTLEME VE FİNANSAL ÖRGÜTLENME

Sağlık kurumlarında yönetimin temel işlevleri; planlama, örgütlenme, yürütme ve denetlemedir. Buna göre sağlık kurumlarında örgütlenme, sağlık kurumlarında yönetimin ikinci temel işlevidir. "Sağlık kurumlarında finansal örgütlenme; finansal işlerin organize edilerek yürütülmesi", şeklinde ifade edilebilir. Finansal örgütlenme; sağlık kurumunun mülkiyetine, türüne ve büyüklüğüne göre farklılık gösterir. Sağlık kurumlarındaki finansal örgütlenmeye; sağlık kurumunda uygulanan bütçe türü, kurumun büyüklüğü ve geri ödeme kurumlarının sağlık hizmeti bedelini ödeme yöntemi olmak üzere üç temel unsur yön vermektedir. Sağlık kurumlarında finansal örgütlenmenin önemli görevleri;

- Sağlık kurumlarında sunulan hizmetlerin fiyatlarının belirlenmesi,
- Sağlık hizmeti alanlara sunulan hizmet bedellerinin hesaplanması, faturalandırılması, gönderilmesi, tahsil edilmesi,
- Çalışanların ücret ve maaşlarına ilişkin işlemlerin yapılması, ücret ve maaşların ödenmesi,
- Satın alınan mal ve hizmetlere ilişkin ödemelerin yapılması,
- Kurumun mal varlığı ile gelir ve gider yaratan işlemlere ait kayıtların tutulması,
- Sağlık kurumunun bütçesinin hazırlanması,
- Sağlık kurumunun muhasebe kayıtlarının tutulması,
- Finansal tablolarının hazırlanarak ilgili birimlere sunulması şeklinde sıralanabilir.

SAĞLIK BAKANLIĞI'NDA FİNANSAL ÖRGÜTLENME

T.C. Sağlık Bakanlığı teşkilat yapısını düzenleyen 11.10.2011 tarih ve 663 sayılı "Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK)"nin bazı hükümleri 09.07.2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan 703 sayılı "Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında KHK" ile yürürlükten kaldırılmış ve teşkilat yapısını düzenleyen hükümleri dışında kalan sağlık alanındaki diğer hükümleri aynen korunmuş ve Kararname'nin adı "Sağlık Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" şeklinde değiştirilmiştir. T.C. Sağlık Bakanlığının teşkilat yapısı ile görev ve sorumlulukları "Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile bağlı ve ilgili kuruluşlarının teşkilat yapısı ile görev ve sorumlulukları ise "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile düzenlenmiştir. T.C. Sağlık Bakanlığı'na Bağlı Kuruluşlar; Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Türkiye İlaç ve Tıbbî Cihaz Kurumu ile Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü'dür. Bağlı kuruluş bünyesindeki Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu ve Kamu Hastaneleri Birliklerinin kuruluşu kaldırılmıştır. Bağlı kuruluşların teşkilatı; Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü merkez ve taşra teşkilatından; Türkiye İlaç ve Tıbbî Cihaz Kurumu ise merkez teşkilatından meydana gelir. Ancak Türkiye İlaç ve Tıbbî Cihaz Kurumu ihtiyaç hâlinde denetim hizmetlerini yürütmek üzere merkeze bağlı gruplar oluşturabilir. "Herkesin bedeni, zihni ve sosyal açıdan tam bir iyilik hali içinde hayatını sürdürmesini sağlamak" iş tanımına göre T.C. Sağlık Bakanlığı'nın görev ve yetkileri ile T.C. Sağlık Bakanlığı Merkez Teşkilatı hizmet birimlerinin teşkilat şemasındaki yeri önemlidir. Hizmet birimleri; Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Geliştirilmesi Genel

Müdürlüğü, Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Yatırımları Genel Müdürlüğü, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, Hukuk Müşavirliği, Denetim Hizmetleri Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özel Kalem Müdürlüğü, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği olarak sıralanmaktadır. T.C. Sağlık Bakanlığı teşkilat şemasında; Bakan'a bağlı kurmay olarak bir tarafta denetim hizmetleri başkanlığı, hukuk müşavirliği, iç denetim birimi, diğer tarafta özel kalem müdürlüğü, basın ve halkla ilişkiler müşavirliği yer almaktadır. Dikey örgüt yapısında Bakan'a bağlı dört bakan yardımcısı bulunur. Sağlıkta Dönüşüm Programı T.C. Sağlık Bakanlığı'nda da yeniden yapılanmayı zorunlu kılmıştır. KHK ile teşkilat şemasında değişiklikler olmuştur. Ağustos 2017'de 694 sayılı KHK ile birlikte Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra Kamu Birlikleri kaldırılmıştır. Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu, Genel Müdürlüğe dönüştürülmüş ve "bağlı kuruluş" statüsü ile belirli yönlerden "özerk" hale getirilen yapı tekrar Bakanlık merkez teşkilatına bağlanmıştır. T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü teşkilat şeması finansal örgütlenme açısından önemlidir. Şemada; Müdür'e kurmay bağlı iki başkanlık olarak bir tarafta Şehir Hastaneleri Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, diğer tarafta Verimlilik ve Kalite Uygulamaları Dairesi Başkanlığı, dikey örgüt yapısı içerisinde dört genel müdür yardımcısı yer almaktadır. T.C. Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Döner Sermaye Bütçe ve Muhasebe İşlemleri Dairesi Başkanlığı önemlidir. "Döner Sermaye Bütçe ve Muhasebe İşlemleri Dairesi Başkanlığı"nın Tekdüzen Muhasebe İşlemleri Birimi, Döner Sermaye Bütçe Birimi, Ödenek Planlama Birimi, Mevzuat ve Raporlama Birimi olmak üzere dört birimi bulunmaktadır. Döner Sermaye Bütçe ve Muhasebe İşlemleri Dairesi Başkanlığı alt birim görevleri önemlidir. Bu Başkanlığa bağlı birimlerinden; finansal açıdan tekdüzen muhasebe işlemleri birimi ile döner sermaye bütçe birimi görev ve yetkilerini bilmek gerekir. Ayrıca Genel Müdürlüğe bağlı "Finansal Analiz ve Faturalandırma Dairesi Başkanlığı"; idare ve koordinasyon, mali analiz, faturalandırma ve fiyatlandırma, tıbbi malzeme ve ilaç ile maliyet analizi alt birimlerini kapsamaktadır. T.C. Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarda gerek genel bütçe ve gerekse de döner sermaye bütçesi uygulanmaktadır. Bakanlık ve bağlı kuruluşların kamu bütçesi kapsamında yer alan genel ve özel bütçe uygulamaları T.C. Sağlık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB) tarafından yürütülmektedir. SGB finans fonksiyonu ve finansal örgütlenme açısından önemli bir birim olup, dikey teşkilat şemasında; Genel Bütçe Dairesi Başkanlığı, Ödenek Planlama ve Gider Takip Dairesi Başkanlığı, Stratejik Yönetim ve Planlama Dairesi Başkanlığı, İç Kontrol Dairesi Başkanlığı, Destek Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Mali Analiz Dairesi Başkanlığı ve Döner Sermaye Dairesi Başkanlığı olmak üzere yedi adet başkanlıktan oluşmaktadır. Finansal açıdan Döner Sermaye Dairesi Başkanlığı'nın görevlerini bilmek gerekir.

ÜNİVERSİTE HASTANELERİNDE FİNANSAL ÖRGÜTLENME

Üniversite hastaneleri, eğitim ve araştırma hastaneleri, üçüncü basamak sağlık kurumu olarak kabul edilir. Buna göre tedavi ihtiyacı hisseden bir kişi, acil haller dışında öncelikle ayaktan tedavi hizmeti sunan ve sağlık sistemindeki birinci basamak sağlık kuruluşları olan sağlık ocağı, dispanser, sağlık merkezlerine; tedavisi buralarda yapılamadığı takdirde bu sağlık kurumlarının sevkiyle en yakın ikinci basamak sağlık kurumu olan devlet hastaneleri, özel dal hastanelerine, yine buralarda da tedavisi olası olmayan hastalar ise üçüncü basamak sağlık kurumu olarak kabul edilen eğitim-araştırma hastaneleri ile üniversite hastanelerine yönlendirilir. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrolü Kanunu'na göre üniversiteler özel bütçeli kamu kurumları kabul edilmektedir. Kanun gereğince üniversitelerde mali yönetim ve kontrol hizmetlerini yürütmek üzere, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı (SGDB) kurulmuştur. Ayrıca üniversitelerde döner sermaye işletmesi bulunur. Buna göre üniversiteler ve bağlı sağlık kuruluşlarında SGDB ve Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü olmak üzere ikili bir finansal örgütlenme yapısı söz konusudur. Üniversite hastaneleri Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Kanunu gereğince araştırma ve uygulama merkezleri statüsünde kurulmaktadır. Üniversite hastanelerinin birinci derecede ita amiri Rektör, ikinci derece ita amiri hastane başhekimidir. Tahakkuk memuru, hastane müdürüdür. Döner sermaye işletmesinde ita amiri rektördür ve bu yetkisini uygun gördüğü ölçüde yardımcılara, dekanlara, enstitü, yüksekokul müdürleri ve diğer birim yöneticileri ile yürütme kurulu üyelerinden birine devredebilir. Tahakkuk memuru olarak döner sermaye işletme müdürü ve döner sermaye saymanı olarak döner sermaye saymanlık müdürü bulunmaktadır. Üniversitelerde Rektör'e bağlı olarak teşkilat şemasında dikey yapıda; finansal örgütlenme ile ilgili olarak "İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı" ve "Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı" vardır. Üniversite Araştırma Uygulama Hastanelerinin, finansal örgütlenmesi önemlidir. Örneğin; T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Araştırma Uygulama Hastanesi örgüt yapısı incelendiğinde, Başhekime kurmay bağlı başhekim yardımcısı ile birlikte "Döner Sermaye İşletmesi Sağlık Hizmetleri Birimi (Uygulama ve Araştırma Hastanesi)" bulunmaktadır. Ayrıca dikey örgüt yapısı içerisinde Başhekime ve Baş Müdür'e de bağlı hastane koordinatörlüğü vardır. Dikey örgütlenmede Baş Müdür'e bağlı dört müdür yardımcısının yanı sıra dört hastane müdürü, hemşirelik hizmeti müdürü ve teknik hizmet müdürü yer alır. Finansal örgütlenme açısından üniversite hastane döner sermaye biriminin örgüt şeması içerisinde Sayın DEÜ Rektörü'ne bağlı Hastane Baş Hekimi ve Döner Sermaye İşletme Müdürü olup bunlar da Sağlık

Hizmetleri Birimi Gerçekleştirme Görevlisine bağlanmaktadır. Dikey örgütlenmede bu görevliye bağlı dört müdür yardımcısı bulunmaktadır.

ÖZEL HASTANELERDE FİNANSAL ÖRGÜTLENME

Özel hastanelerde örgütsel yapı; Özel Hastaneler Kanunu, Özel Hastaneler Tüzüğü ve Özel Hastaneler Yönetmeliği ile ticari kuruluş biçimine göre Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uygun olarak oluşturulur. Özel hastaneler genellikle anonim şirket statüsündedir. Örneğin; Türkiye’de İzmir İlindeki Özel Kent Sağlık Hizmetleri ve Malzemeleri Sanayi Ticaret AŞ, TAPDİ Oksijen Özel Sağlık ve Eğitim Hizmetleri Sanayi Ticaret Anonim Şirketi gibi faaliyet konusu “özel sağlık kurumları tarafından verilen insan sağlığına yönelik yataklı hastane hizmetleri (özel veya vakıf üniversite hastaneleri dâhil, dişçilik, ambulansla taşıma, tıbbi laboratuvar testleri faaliyetleri hariç)”dir. Finansal açıdan özel hastanelerde özel bütçe sistemi kapsamında işletme bütçesi uygulanmakta ve tek bütçe olup, finansal örgüt yapısı hastane büyüklüğe bağlı olarak değişmektedir. Ancak bazı özel hastanelerde muhasebe müdürlüğü birimi bulunurken, buna karşılık büyük ölçekli özel hastanelerde finanstan sorumlu genel müdür yardımcılığı olduğu görülmektedir. Özetle, Türkiye’de sağlık hizmeti sunumunda yetkili kuruluş T.C. Sağlık Bakanlığı’dır. Bu nedenle ünitenin esas ve ağırlıklı olarak konusunu T.C. Sağlık Bakanlığı’na ilişkin finansal örgütlenme oluşturmuştur. Sağlık hizmeti kamu kurumlarınca ve özel sektör tarafından sunulmaktadır. Finansal örgütlenme kapsamında üniversite hastaneleri irdelenmiştir. Bu bağlamda T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi örneği ele alınmıştır. Son olarak da özel hastanelerdeki finansal örgüt yapısı incelenmiştir.

MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİ VE ALT SİSTEMLERİ

İşletmelerde meydana gelen finansal nitelikli olaylar, işletmelerin varlık ve kaynak yapısı ile faaliyet sonuçları üzerinde değişmeye yol açarlar. Bu nedenle muhasebe bilgi sisteminin ilgi alanını işletmelerde ortaya çıkan finansal nitelikli olay ve işlemler oluşturur. Muhasebe Bilgi Sistemi'nin tanımından hareketle sağlık kurumları muhasebesi, finansal sonuçların ortaya çıkışını sağlayan ekonomik olaylara ilişkin verileri toplayan, bu verileri kaydederek sınıflayan, analiz yoluyla değerlendiren ve elde ettiği sonuçları belirli yasalar uyarınca usulüne göre ilgililere raporlar şeklinde sunan sistematik bir sistemdir. Kaydetme, sınıflandırma ve dar kapsamlı bir raporlama fonksiyonundan oluşan defter tutma, muhasebenin basit ve kolaylıkla öğrenilebilecek bir bölümüdür. Muhasebe bilgisinin analizi ve yorumlanması ile bilgi kullanıcılarının gereksinimlerine uygun şekilde raporlanması ise muhasebenin yerine getirdiği en önemli diğer işlevleri oluşturur. Analiz ve yorumlama yapılmadan muhasebe amacını gerçekleştirmiş sayılmaz. Muhasebe Bilgi Sistemi, bilgi kullanıcıları açısından Finansal Muhasebe Sistemi ve Yönetim Muhasebesi Sistemi olarak iki alt sistemden oluşmaktadır. Finansal Muhasebe Sistemi; hem işletme içinde yöneticilerin hem de işletme dışındaki grupların bilgi gereksinimlerine yönelik olarak, geçmiş olay ve işlemlere ilişkin verilerle ilgilenir. Yönetim Muhasebesi Sistemi; özellikle yönetime ve işletme çalışanlarına, bir diğer ifadeyle iç bilgi kullanıcılarına bilgi sağlamakla ilgilidir. İşletme yönetimi faaliyetleri ileriye dönük olarak planlama, kontrol ve karar verme işlevlerinden sorumludur. Bu amaçla yönetsel raporlar genellikle daha çeşitli ve ayrıntılı olabilmektedir.

MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİNİN KAYNAKLARI

Muhasebe Bilgi Sistemi'nin kaynakları dört başlık altında toplanabilir. Bunlar kısaca şöyle sıralanabilir: Muhasebenin Temel Kavramları Muhasebenin temel kavramları, evrensel nitelikte olup muhasebe uygulamalarının yönlendiricisi durumundadır. Kavramlar, kuramsal oldukları kadar uygulamaya da dayanırlar ve bilgi kullanıcılarının gereksinimleri doğrultusunda değişiklikler olabileceğinden bu kavramlar değişmez doğrular değildirler.

Muhasebe uygulamalarına yön veren temel kavramlar şunlardır:

- Sosyal Sorumluluk Kavramı
- Kişilik Kavramı
- İşletmenin Sürekliliği Kavramı
- Dönemsellik Kavramı
- Parayla Ölçme Kavramı
- Maliyet Esası Kavramı
- Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı
- Tutarlılık Kavramı
- Tam Açıklama Kavramı
- İhtiyatlılık Kavramı
- Önemlilik Kavramı

• Özün Önceliği Kavramı Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri; muhasebe temel kavramlarının finansal tablolara nasıl yansıtacağı konusunda açıklık getirmekte, finansal tabloların içeriğine ve biçimsel yapısına ilişkin kuralları ortaya koymaktadır. Ulusal ve Uluslararası Muhasebe Standartları Globalleşme kavramı, ulusal ve uluslararası ilişkileri etkilediği gibi muhasebe uygulamalarında da standardizasyonu gerekli hâle getirmiştir. Uluslararası ticaretin ve sermaye hareketlerinin artması, ekonomik ve siyasi alanda entegrasyonların gelmesi, işletmelerin uluslararası bir boyut kazanmasına neden olmuş, bu da muhasebe uygulamalarında ve raporlamada standartlaşmayı zorunlu hâle getirmiştir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, 1973 yılından beri uluslararası muhasebe standartlarının hazırlanmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Ülkemizde 2005 yılı başından itibaren bankalar ve halka açık şirketler finansal tablolarını uluslararası finansal raporlama standartlarına uyumlu olarak düzenlemektedir. Ülkemizde standartlarla ilgili çalışmaları yürüten Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) Kasım / 2011'de görevlerini Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunu devretmiştir. Mevzuat Muhasebe ile doğrudan ilgili olan kurallar ve kanunlar gerek bireysel gerekse toplumsal hayatta yer alan iktisadi, ticari, finansal olayların bir düzen ve disiplin içinde gerçekleşmesini sağlar. Türk Ticaret Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu gibi yasal düzenlemeler muhasebe uygulamalarına kapsamlı

şekilde yer vermiş ve onu şekillendirmiştir.

SAĞLIK KURUMLARINDA MUHASEBE BİLGİ SİSTEMİ

Muhasebenin tanımından hareketle sağlık kurumları muhasebesi, finansal sonuçların ortaya çıkışını sağlayan ekonomik olaylara ilişkin verileri toplayan, bu verileri kaydederek sınıflayan, analiz yoluyla değerlendiren ve elde ettiği sonuçları belirli yasalar uyarınca usulüne göre ilgililere raporlar şeklinde sunan sistematik bilgi sağlamaktadır. Özel hastanelerde; hastanenin finansal muhasebe uygulamaları, ülkemizdeki sistem olan Tekdüzen Muhasebe Sistemi' ne göre yapılmaktadır. Ülkemizde özel hastaneler halka açık anonim şirket ve halka açık olmayan ticari işletme statülerinde faaliyet göstermektedir. Halka açık anonim şirket statüsündeki hastanelerin uluslararası finansal raporlama standartlarına uyumlu rapor sunma zorunluluğu bulunmaktadır. Kamu hastanelerinde görülen muhasebe uygulamalarının başında ise genel bütçe muhasebesi (Sağlık Bakanlığı vb. idarelerin) ve merkezî yönetim özel bütçe muhasebesi (üniversite vb.) gelmektedir. Ülkemizde 5018 sayılı Kanun ile kamuda yeniden yapılandırma süreci ile kamu kurum ve kuruluşlarında Performans Esaslı Bütçeleme vb. uygulamalara geçilmiştir. Devlet Muhasebesi Standartları'nın da etkili olması beklenmektedir. Ancak standartların henüz uygulama zorunluluğu bulunmamaktadır. Sağlık kurumlarında ayrıca döner sermaye muhasebesi de söz konusudur.

TEKDÜZEN MUHASEBE SİSTEMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Ülkemizdeki muhasebe sistemi uygulamasının temelini 26.12.1992 tarih ve 21447 (M) sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) oluşturmaktadır. Yapılan düzenleme; a) Muhasebe bilgilerinin karar alma durumunda farklı işletmeler ile aynı işletmenin farklı dönemlerinin karşılaştırılmasına, c) Mali tablolarda yer alan hesap adlarının tüm kesimler için aynı anlamı vermesine, d) Muhasebe terim birliğinin sağlanması suretiyle anlaşılabilir olmasına, e) İşletmelerle ilgililer arasında güven unsurunun oluşturulmasına yöneliktir. Tekdüzen Hesap Çerçevesi MSUGT, Tekdüzen Muhasebe Sistemi'ni; Tekdüzen Hesap Çerçevesi, Tekdüzen Hesap Planı, hesap planına ve hesaplara ilişkin açıklamalar olarak düzenlenmiştir. Ana hesap sınıflarının numarası ve sınıfların adları şöyledir:

1. Dönen Varlıklar
2. Duran Varlıklar
3. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
4. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
5. Öz kaynaklar 1 ve 2 numaralı hesap sınıfları varlıklara; 3, 4, 5 kaynaklara ilişkin bilanço hesaplarıdır. Bu hesaplar verdikleri kalanlar itibarıyla bilançoda yer alır.
6. Gelir Tablosu Hesapları
7. Maliyet Hesapları
8. Serbest Hesaplar
9. Nazım Hesaplar
10. Serbest Hesaplar

FİNANSAL TABLOLAR

İşletmelerin kaydederek sınıflandırdığı finansal bilgiler, finansal tablolar ile özetlenmekte ve raporlanmaktadır. Finansal tablolar; düzenlendiği tarihte işletmelerin varlıklarını, yükümlülüklerini, faaliyet dönemi sonu itibarıyla kâr veya zararı gibi işletmelerin mali durumunu gösteren tablolardır. Sağlık işletmesi yönetimi muhasebe raporlarını kullanarak işletmenin finansal yapısı, kârlılığı ve kullandığı kaynakları ile ilgili mevcut durumu yorumlayabilir. Finansal raporlama, sağlık kuruluşunun faaliyetlerinin planlanması ve kontrolü işlevlerinin gerçekçi bir şekilde yapılması için gereklidir.

Finansal tablolar aşağıdaki tabloları içerir:

- Bilanço
- Gelir Tablosu
- Satışların Maliyeti Tablosu
- Fon Akım Tabloları
- Nakit Akım Tablosu
- Kâr Dağıtım Tablosu
- Öz kaynaklar Değişim Tablosu Bu tablolardan Bilanço ve Gelir Tablosu dipnotları ve ekleri ile birlikte temel mali tabloları, diğerleri ise ek mali tabloları oluşturur. Bilanço Bilanço, bir işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren finansal tablodur. Bilanço, işletmenin belirli bir tarihteki durumunu göstermesi nedeniyle "Finansal Durum Tablosu" olarak da isimlendirilmektedir. Bilanço, varlıklar (aktif) ve kaynaklar (pasif) olarak belirtilen çift taraflı bir tablodur. Varlıklar (aktif), işletmenin sahip olduğu değerleri (mevcut ve alacaklar); kaynaklar (pasif) ise söz konusu varlıkların sağlandığı öz kaynak ve yabancı kaynakları gösterir. İşletme ne kadar kaynağa sahipse o kadar da varlığa sahip olacaktır. Bu nedenle varlıklar, kaynaklara eşittir. Varlıklar, bir işletmenin sahip olduğu ve gelecekteki faaliyetlerinde yararlı olmasını beklediği ekonomik değerlerdir. Varlıklar; mal, bina, makine gibi fiziksel yapıya sahip

olabilecekleri gibi; haklar, şerefiyeler, alacaklar gibi fiziksel yapıya sahip olmayan değerlerden de oluşur. Yabancı kaynaklar; satıcılardan sağlanan krediler, kredi kurumlarından sağlanan krediler ve işletme faaliyetleri sonucu oluşan yükümlülüklerdir. Üçüncü kişilerin işletme üzerindeki haklarını ifade eder. Öz kaynaklar ise, işletme sahiplerinin işletme üzerindeki haklarıdır. Bilançonun aktifinde yer alan varlıklar, paraya dönüşme hızlarına göre en çok likitten en az likit değere doğru; kaynaklar ise en kısa vadeli kaynaktan en uzun vadeli kaynağa doğru sıralanır. Aktif ve pasifi kendi içinde de bölümlenir, finansal bilgi kullanıcılarına işletme hakkında doğru ve kolay algılanabilir bilgi sunma yolunda hizmet eder. İşletme varlıkları, dönen varlıklar ve duran varlıklar olmak üzere iki grupta incelenmektedir. Bilançonun pasifinde ise, kısa vadeli yabancı kaynaklar ilk sırayı uzun vadeli yabancı kaynaklar ikinci sırayı, özkaynaklar ise üçüncü sırayı almaktadır. Gelir Tablosu Gelir Tablosu, işletmenin belli bir dönemde elde ettiği bütün gelirlerle bu gelirleri elde etmek amacıyla aynı dönem içinde katlandığı bütün giderleri ve bunların sonucunda oluşan dönem net kârını veya zararını belli bir düzen içinde gösteren tablodur. Gelir Tablosu, işletmenin belli bir hesap döneminde net sonucunu; brüt satış kârı, faaliyet kârı, olağan kârı, dönem kârı, dönem net karı; büyüklüklerine ve bunları oluşturan ana olaylara yer vererek gösteren bir tablodur. Gelir Tablosu, işletmenin net sonucunu, onu oluşturan olaylara göre gruplandırarak vermektedir. Bunun nedeni, sonucun nasıl oluştuğunun görülebilmesi ve karar vericilere daha faydalı biçimde bilgi sunulabilmesidir. Gelir Tablosu'nun belli başlı grupları sağlık kurumları açısından kısaca şöyle açıklanabilir: Brüt Satışlar: Sağlık işletmelerinde bu bölümde hastalara verilen sağlık hizmetlerinden sağlanan hasılat, diğer gelirler ve genel bütçe gelirleri yer alır. Satışların Maliyeti: Sağlık işletmelerinde satışların maliyeti, satılan hizmet maliyetinden oluşur. Satılan hizmet maliyeti ek finansal tablolardan biri olan Satışların Maliyeti Tablosu üzerinde hesaplanıp Gelir Tablosu'na aktarılır. Faaliyet Giderleri: Sağlık işletmelerinde araştırma ve geliştirme giderleri ile genel yönetim giderlerinden oluşur. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Kârlar: İştiraklerden temettü gelirleri, bağlı ortaklıklardan temettü gelirleri, faiz gelirleri, komisyon gelirleri, kafeterya satışından sağlanan gelir, park alanı geliri, eğitim programları gelirleri, teçhizat kira gelirleri gibi işletmenin esas faaliyeti dışında kalan unsurları kapsar. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar: İşletmenin esas faaliyetleri dışında kalan olağan faaliyetlerle ilgili gider ve zararları içerir. Finansman Giderleri: İşletmenin borçlandığı tutarlarla ilgili olarak katlanılan ve varlıkların maliyetine eklenmeyen faiz ve benzeri giderlerin (Örneğin; işletmenin ihraç ettiği bono, senet ve tahviller ile kredi kurumlarından aldığı kredilerin faizi.) izlendiği gruptur. Satışların Maliyeti Tablosu Satışların Maliyeti Tablosu, gelir tablosunun tamamlayıcısı niteliğinde bir finansal tablodur. Bu tablo, Gelir Tablosu'nda yer alan Satışların Maliyeti kaleminin detayını gösterir. Satışların Maliyeti Tablosu 3 ana kısımdan oluşur.

- Satılan Mamul Maliyeti
- Satılan Ticari Mal Maliyeti
- Satılan Hizmet Maliyeti Hizmet işletmelerinde, hizmet üretimi ile ilgili olarak ortaya çıkan direkt ve endirekt giderlerin tamamı "Hizmet Üretim Maliyeti" adı altında tek bir hesapta toplanır. Sağlık işletmeleri de, bir hizmet işletmesi olduğu için hizmet üretiminde kullanılan ilk madde ve malzeme, personele ve genel hizmet üretim giderlerine ait maliyetler hizmet üretim maliyeti hesabında toplanarak kayıt altına alınır.

PARANIN ZAMAN DEĞERİ KAVRAMI

Paranın zaman değeri en yalın anlamıyla, paranın bekleme fiyatı ve faizidir. Bu bağlamda irdelenen paranın getirisi veya maliyetidir. Bu kavram enflasyon nedeniyle paranın değerinin düşmesinden farklı bir olgudur. Enflasyon sıfır olsa bile finansal açıdan paranın zaman değeri art arda iki gün arasında bile farklı olacaktır. Paranın zaman değeri, paranın kullanım zamanındaki tercih nedeniyle oluşan bir değerdir ve paranın kullanım hakkından vazgeçmenin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Elimizdeki 1 TL'nin bugünkü değeri yarın kazanılacak 1 TL'nin değerinden fazladır. Bunun nedeni bugün elimizde bulunan parayı daha kârlı bir yatırıma dönüştürebilme imkanınıdır. Paranın zaman değeri, finansmanın ve yapılan finansal işlemlerin temelini oluşturmaktadır. Bu değer paranın kullanım zamanıyla ilgili bir tercihtir. Bu alanda yapılan çalışmaların temeli faiz hesaplamasıdır.

FAİZ KAVRAMI

Faiz: Bir paranın finansal kurumlardan temin edilerek kullanım sonrasındaki maliyeti veya bu tür kurumlara yatırılan paranın zaman içerisindeki getirisidir. Faizin üç önemli kriteri özellikle vurgulanmaktadır.

1. Anapara(kapitalin) miktarı

2. Faiz Oranı

3. Vade Bu bağlamda finansal kurumlarda alınan veya bu kurumlara yatırılan para sermayenin bedelidir. Bu maliyet veya kazanç unsurudur. Faiz hesaplanma şekli bakımından basit faiz ve bileşik faiz olarak ikiye ayrılmaktadır.

FAİZ ÇEŞİTLERİ

Basit Faiz: Kapitalin faizlendirme süresi sonuna kadar sabit tutularak faiz tutarının hesaplanmasıdır.

Yıllık, aylık, haftalık, günlük vadeler kullanılmaktadır. Bileşik Faiz: Başlangıç kapitalinin vade sonuna kadar değişken olduğu yöntemdir. Kapital değişken olduğunda, faiz tutarı da değişken

olmaktadır. Her dönemde kapitale faiz eklenerek hesaplama yapılmaktadır. Tahsilat süresine göre faiz hesaplama yöntemleri ise: Pratik faiz ve Gerçek faizdir. Pratik Faiz: Günlük faizde faiz hesaplaması 360 gün üzerinden yapılmaktadır. Gerçek Faiz: Hesaplamalar 365 gün üzerinden yapılmaktadır. Bu yöntemde takvim yılındaki tam gün sayısı baz alınmaktadır. Gelecek Değer: Bir kapitalin belirli bir faiz oranı üzerinden, belirli bir süre sonunda ulaşacağı değerdir.

BASİT FAİZ HESAPLANIŞI

Bir işlemin vadesi süresince yalnızca anaparanın kazandığı faize basit faiz denilmektedir. Basit faiz, faizin değişmeyen anapara üzerinden hesaplandığı bir yöntemdir. Basit faiz hesaplanırken; anapara, faiz oranı ve vade çarpılarak faiz tutarı bulunur. Basit faizin balığı faize yatırılan paranın gelecek değerini göstermektedir. Gelecek değer (balığ) formülle hesaplandığı gibi faiz tutarına eklenmesiyle (Anapara+ faiz) kolay bir şekilde bulunabilmektedir.

BİLEŞİK FAİZ HESAPLANIŞI

Bileşik faiz hesaplanırken, hesap dönemi sonunda elde edilen faiz tutarı başlangıçtaki sermayeye eklendikten sonra elde edilecek toplam üzerinden, onu izleyen döneme ait faizin hesaplanması ve bu işlemin önceden sağlanan süreler için devam etmesi söz konusudur. Dönem sonunda elde edilen toplama bileşik miktar, bu toplam ile başlangıç sermayesi arasındaki farka bileşik faiz denir. Bileşik faiz yönteminde önce $S = a \cdot (1+i)^n$ formülüyle balığ hesaplanmaktadır. Daha sonra ise bulunan balığdan anapara çıkarılarak bileşik faiz tutarına ulaşılmaktadır.

FAİZ İŞLEMLERİNDE GÜN KAVRAMI

Faiz işlemlerinde faizle ilgili gün sayısı, tam zaman veya yaklaşık zaman kullanılarak işlemlere alınmaktadır. Tam zamanda tüm aylar takvimde her ayın gün sayısına göre hesaplanırken yaklaşık zamanda tüm aylar 30 günden işlem görmektedir. Faiz yıllık olarak hesaplanırken veriler yıl olarak alınır. Aylık faizde söz konusu ay sayısı 12'ye bölünerek hesaplama yapılır. Haftalık hesaplamalarda faize konu olan hafta sayısı 52'ye bölünmelidir. Günlük faiz hesaplamalarında ise faize konu olan gün sayısı pratik faize göre hesaplanırsa 360'a oranlanır, gerçek faize göre hesaplanır ise 365'e oranlanmalıdır. Anapara bulunurken aşağıdaki formülden yararlanılarak faiz tutarı vade ve faiz oranının çarpımına bölünür.

PARANIN BUGÜNKÜ DEĞERİ

Paranın Şimdiki Değeri: Gelecekteki getirisi ve vadesi belirli bir paranın belirli bir iskonto oranı üzerinden bugün yatırılacak miktarıdır.

PARANIN GELECEK DEĞERİ

Faizde şimdiki değerin bulunması rasyonel kararlar vermede önemli süreçtir. Gelecek değeri bilinen bir faiz oranı üzerinden ilk yatırılan tutarının hesaplanması kişiler ve işletmeler açısından önemli bir bilgidir. Bu bilgi işletmelerin ve kişilerin alternatif yatırımları yapmasına olanak sağlanmaktadır. Faiz ve paranın zaman değeri, finansmanın ticari matematiğinin, objektif boyutta ise bankacılığın, sermaye piyasasının ve finansal kurumların en çalışma ve izleme alanıdır.

EFEKTİF FAİZ KAVRAMI

Efektif faiz; hesaplanırken ise faizlendirme devre sayısının ve devre faiz oranının işlemlerde uygulanması ve ayrıntılı olarak hesaplanması gerekmektedir. Bu hesaplamalardan sonra sonuçlara ulaşmak için nominal faiz oranının verilmesiyle efektif faiz hesaplanması veya anapara verildiğinde efektif faizin hesaplanması olmak üzere iki tür efektif faiz hesaplama yöntemi bulunmaktadır. Eğer faizlendirme devre sayısı 1 kez ise nominal faiz efektif faiz olur.

ANÜİTELER

Bu hesaplamaların tümü Anüitelerin de temelini oluşturur. Anüite ise belirli bir zaman süreci içerisinde, eşit aralıklarla verilen veya alınan eşit ödemeler serisidir. Dönem başı ve dönem sonu olarak iki farklı sınıflandırması mevcuttur. Anüite, belirli bir zaman süreci içerisinde, eşit aralıklarla verilen veya alınan eşit ödemeler serisidir. Belirli dönem sonlarında yatırılacak paraların, vade sonundaki değerlerinin hesaplanmasında kullanılan bir yöntem olduğu gibi, aynı zamanda belirli dönem sonlarında tahsil edilecek paranın şimdiki değerinin hesaplanmasında da kullanılan bir hesaplama yöntemidir. Kira ödemeleri, tahvil faizleri anüitelere örnek olarak verilebilir.

BORÇ AMORTİZASYONU

Borç amortizasyonu; alınan kredinin geri ödenmesi esnasında her ödeme döneminde hem alınan anaparanın belirli bir bölümü hem de kalan borcun faizinin ödenmesidir.

NAKİT YÖNETİMİ

Nakit denince sadece sağlık kurumunun kasasında bulunan paralar anlaşılrsa da, finansal açıdan nakit, işletme kasasında bulunan paralar yanında, işletmenin banka hesaplarındaki mevduatları da kapsamaktadır. Nakit yönetimi, işletmenin nakit girişlerini hızlandırmak, nakit çıkışlarını yavaşlatmak ve nakit mevcudunu en iyi şekilde değerlendirmek, diğer bir ifadeyle belirli bir dönem içerisinde işletmenin gerçekleştireceği tahsilatlar ve ödemeler arasındaki dengeyi zamansal ve tutar olarak düzenlemektir. İşletme işletme faaliyetlerini aksatmadan sürdürebilmesi için belirli bir nakit düzeyini muhafaza etmelidir. İşletmenin en likit olan ve finans yöneticisinin en çok üzerinde durduğu konu olan nakit statik bir yapıya sahip olduğu için, işletmeye kâr payı veya faiz gibi her hangi bir getiri sağlamaz. Fakat nakdin bir maliyeti (alternatif maliyeti) vardır. Bu nedenle finans yöneticileri oldukça karmaşık nakit yönetim sistemlerini kullanarak, minimum maliyetli ve en etkin düzeyde nakit yönetimi gerçekleştirmelidirler. Nakit yönetiminin temel amacı, işletmenin faaliyetlerini yürütebilmek ve nakit iskontosundan yararlanmak, kredibilitelerini korumak ve beklenmedik nakit ihtiyacını karşılayabilmek için işletmede minimum düzeyde nakit bulundurmaktır. Nakit yönetimini sağlıklı bir biçimde sürdürebilmek için gerekli olan üç temel fonksiyon bulunmaktadır.

Bu fonksiyonlar şunlardır,

- Ödemeleri kontrol etmek ve tahsilatın hızlandırılmasını sağlamak,
- Nakit ihtiyaçlarını belirlemek ve bunun için nakit girişlerini ve nakit çıkışlarını tahmin etmek,
- Fazla olarak elde bulundurulmuş nakdi, etkin bir şekilde değerlendirmek. İşletmelerin kasa ve bankalarında nakit bulundurmalarının üç temel sebebi bulunmaktadır. İşlem Güdüsü Sağlık kurumlarında borçlar, ücretler, madde ve malzeme alımı, vergiler gibi yapılması gereken ödemeler bulunmaktadır ve sağlık kurumunun bunları ödeyebilmek için nakit bulundurmaya zorundadır. İhtiyat Güdüsü İhtiyat güdüsü işletmelerin geleceğin belirsizliğine karşılık ve beklenmedik ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla tuttukları para miktarıdır. İşletmeler karşılaştıkları, su baskını, deprem, grev, ulaşım güçlükleri, hammaddelerde beklenmeyen fiyat artışları, büyük tutarlara varan zarar, hasar ve ceza ödemeleri, yurt dışına satılan mal bedelinin transfer edilememesi, teknolojik gerilemeler gibi olağanüstü durumlar için her zaman ihtiyatlı olmak isterler. Spekülasyon Güdüsü Genel ekonomide gelecekte ortaya çıkabilecek olan karlı yatırım fırsatlarını değerlendirebilmek için cari ve gelecekteki faiz oranları arasındaki farklılığa dayanan spekülasyon güdüsüyle para talebinin, işletmeler özelinde yansımaları olan spekülasyon güdüsüyle nakit tutma, menkul kıymetlerde beklenen fiyat değişimlerinden olası bir avantaj sağlamaya yöneliktir. Gelecekteki kârlı yatırım fırsatlarından yararlanmak için tutulan paralar, diğer iki motivede olduğu gibi savunma amacı ile olmayıp atılgan bir düşünce ile bulundurulur. Nakit Miktarlarını Belirleyen Faktörler İşletmelerin ihtiyaç duyacakları optimum para tutarı hakkında bir karara varabilmek için, para tutma ihtiyacını belirleyen faktörleri dikkate almaları gerekmektedir. İşletmelerde bulundurulması gereken nakit miktarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Genel olarak bu faktörler şunlardır, Nakit yönetim politikası: işletmenin nakit giriş ve çıkışları arasındaki tutar ve zaman uyumu, nakit miktarını belirleyen önemli bir faktördür. İşletmenin nakit giriş ve çıkışları arasında tutar ve zaman uyumu varsa, işletmenin fazla nakit bulundurmasına gerek olmayacaktır. Alış ve Satış politikaları: işletmelerin en önemli nakit girişi olan unsur satışlar iken, en önemli nakit çıkış unsuru ise alışlardır. Bu nedenle alış ve satış işlemlerinde uygulanan politikalar nakit miktarını etkilemektedir. Satıcılarından vadeli alım yapabilen yani ticari kredi sağlayabilen işletmelerin nakit gereksinimi azalmaktadır. Stok Devir Hızı: işletmenin stok miktarı da nakit miktarını belirleyen bir faktördür. İşletmelerin stok düzeylerini yükseltmeleri, stoklara daha fazla nakit yatırılması anlamına gelecek ve bu durum stok devir hızını düşürecek ve nakit ihtiyaçlarını artıracaktır. Kredibilite: İşletmelerin finansal kuruluşlardan kredi sağlayabilme kapasiteleri nakit miktarını etkilemektedir. Özellikle olağanüstü durumlarda karşılaşılabilecek ödemeler için ihtiyat güdüsüyle nakit bulundurmaya isteyen işletmeler kredibiliteleri yüksekse bu durumlar için nakit bulundurmayacaklardır. Kısa ve uzun vadeli nakit akım tahminleri: İşletmelerin yapmış oldukları nakit akım tahminleri sonucunda nakit girişlerinin gerçekleşme olasılıkları düşük ise, işletmelerin nakit miktarlarını artırmaları gerekecektir. Bu faktörler yanında sağlık kurumunun içinde bulunduğu sağlık sektöründeki yüksek rekabet şartları, nakit yönetimindeki etkinlik, borçların vade yapısı, mevsimsel hareketler, cari likidite durumu ve likidite ve risk tercihleri gibi faktörlerde nakit miktarını belirleyen unsurlardır. Nakit Bulundurmanın Faydaları İşletmeler yukarıda sayılan güdülerden dolayı nakit

bulundururlar. Genel olarak işletmelerin nakit bulundurmalarının birçok faydası bulunmaktadır. Bu yararları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

- Borçların vadelerinde ödemeleri sağlanır,
- Günlük faaliyetlerle ilgili ödemelerin aksatılmadan yapılır,
- İşletmenin finansal bakımdan güçlü olunmasını sağlar,
- Olağanüstü durumlarda karşılaşılabilecek nakit ödemelerinin yapılabilmesine olanak verir,
- Kredili mal alınan işletmeler ve bankalarda, işletmeye prestij kazandırır,
- Peşin alışlardaki iskontolardan yararlanılması ve maliyetlerin düşmesini sağlar,
- Karşılaşılabilecek karlı yatırım fırsatlarının değerlendirilebilmesine olanak sağlar. Nakit Bulundurmamanın Sakıncaları İşletmeler yeterli düzeyde nakit bulundurmakla birçok faydası bulunmasına rağmen yeterli düzeyde nakit bulundurmamanın da işletme için birçok sakıncası bulunmaktadır. Bu sakıncaları genel olarak aşağıdaki başlıklar altında sıralamak mümkündür. • İşletmenin kredibilitesi düşeceğinden finansal kuruluşlardan kredi sağlama olanakları zorlaşabilir, bu nedenle işletme bütün ödemelerini pesin yapmak zorunda kalınabilir.
- İşletmeye ödeme gücü içine gireceğinden, kredi verenler artan riskleri karşılamak için faiz oranlarını ya da kredili satışlarda malın satış fiyatını artırabilirler.
- Satıcılar, ödeme gücü ve artan risk sebebiyle kredili satış yapmaktan kaçınabilirler.
- Hammadde, malzeme alımındaki düzen bozulabilir.
- Vadesi gelen borçlar veya vergi ve primler, zamanında ödenemeyebilir. Vadesi gelen borçların zamanında ödenememesi nedeniyle uğranılan, temerrüt faizleri, haciz işlemleri gibi kayıplar oluşabilir.
- Alışlarda nakit iskontosundan yararlanılmayabilir.
- İşletme yönetimini nakit problemlerini çözmeye yönlendireceğinden, asli görevlerin aksamasına neden olabilir.

• Alacaklıların, alacaklarını tahsil edememeleri durumunda, işletmenin tasfiyesi için yasal yollara başvurabilir, bu durum işletmenin varlığını tehlikeye düşürebilir. Optimum Nakit Düzeyi Sağlık kurumları, nakit bulundurmanın sağlayacağı faydalarla, nakit bulundurmamanın sakıncalarını dengeleyecek düzeyde nakit bulundurmalıdırlar. Fayda ve maliyet dengesiyle oluşturulacak bu nakit miktarı Optimum Nakit Düzeyi olarak kabul edilmektedir. Sağlık kurumu finans yöneticisi, kurumun nakit düzeyini optimum nakit düzeyinde bulundurarak, faaliyetlerin aksamayacak ve fazla nakit bulundurmaktan kaynaklanacak sakıncaları da bertaraf edecektir. Sağlık kurumlarında optimum nakit düzeyi belirlenirken aşağıdaki kriterlerin dikkate alınması gerekmektedir.

- Gelecek döneme ilişkin para akışı tahminlerinin gerçekleşme derecesi,
- Nakit akışında beklenen dalgalanmalar,
- Olağanüstü durumlarla karşılaşma olasılığı,
- Beklenmeyen durumların yaratacağı nakit yetersizliğinden kaynaklanacak sakıncalar,
- Olağanüstü durumlarda işletmenin fon bulma yeteneği,
- İşletmenin bankalarla olan ilişkileri. Nakit Bulundurmanın Maliyeti Nakit bulundurmanın maliyetlerini genel olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Fırsat maliyeti: İşletmenin elinde bulundurduğu nakdi karlı yatırımlara yönlendirme olanağı ortadan kalktığı için, işletmede bulundurulmuş nakitten vazgeçilmektedir. Faiz Tasarrufu: işletmede bulundurulmuş nakit sebebiyle, ödenebilecek kısa vadeli borçlar ödemeleri devre dışı bırakılmakta ve bunun nedenle bu borçlar için ödenecek faizlerden tasarruf etme olanağı ortadan kalkmış olmaktadır. Yüksek Fon Maliyeti: Büyük ölçüde nakit bulunduran işletmelerin sermaye piyasası ile olan ilişkilerinde kopukluklar ortaya çıkmaktadır.

NAKİT BENZERİ VARLIKLARIN YÖNETİMİ

Riski yüksek olmakla birlikte menkul kıymetler, bankaların mevduat faizlerine göre daha fazla getirisi olan yatırım araçlarıdır. Bu bakımdan daha fazla getiri sağlaması, anında nakde dönüştürülebilmesi ve likiditesinin yüksek olması sebebiyle sağlık kurumları fazla bulunan nakitlerini bu varlıklara yatırarak işletmenin bu paraya ihtiyaç duyacağı zamana kadar ilave bir getiri sağlayacaklardır.

Menkul kıymetler muhasebe açısından dört başlıkta toplanmaktadır.

- Hisse Senetleri
- Özel Kesim, Tahvil, Senet ve Bono
- Kamu Kesim, Tahvil, Senet ve Bono
- Diğer Menkul Kıymetler Nakit Yönetiminde Karar Modelleri Sağlık kurumlarında ihtiyaç duyulan nakit miktarı belirlendikten sonra, finans yöneticisinin belirlemesi gereken kurumun bulundurması gereken optimum nakit miktarını belirlemektir. Optimum nakit miktarını belirlemede kullanılmak üzere geliştirilmiş, nakit yönetimi karar modelleri bulunmaktadır. Bu modeller sağlık kurumunun maksimum ve minimum nakit tutarı, menkul kıymetlerde değerlendirilecek maksimum ve minimum nakit tutarı, satın alınmış olan menkul kıymetlerin nakde çevrilme tarihleri, nakit bulundurma giderleri gibi konularda da finans yöneticisine önemli bilgiler sunacaktır. Nakit yönetiminde kullanılan üç temel model açıklanacaktır. Bu modeller Baumol, Miller-Orr ve Beranek modelleridir. Baumol modeli Baumol modeli, nakit yönetiminin stok yönetimine benzerliğinden hareketle geliştirilmiş bir nakit

yönetim karar modelidir. Bu modelde sağlık kurumunda bulundurulacak nakdin bulundurma maliyeti ile bu nakde alternatif olacak faiz getiren ve kolayca nakde dönüştürülebilir menkul kıymetlerden sağlanabilecek fırsat maliyeti ele alınarak optimum nakit miktarı belirlenmektedir. Miller-Orr modeli Miller-Orr modeli aynı faaliyet dönemi içerisinde sağlık kurumunun nakit düzeyinde rassal artışlar ve azalışlar olabileceğini göz önüne alan stokastik bir modeldir. Bu modelde sağlık kurumlarının net nakit akışlarının rastlantısal olarak hem azalışları hem de artışları kapsayacak şekilde çift yönlü olduğu kabul edilmekte; gözlem sayısı artıkça nakit akışının normal dağılım göstereceği varsayılmaktadır. Beranek Modeli Beranek modeline göre sağlık kurumunun ihtiyaç duyduğu nakdin yetersiz olmasının iki temel sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, firmanın nakit iskontolarından yararlanamaması, ikincisi ise sağlık kurumunun kredibilitesinin azalması veya her ikisinin de varlığıdır.

GİRİŞ

Sağlık kurumları açısından stoklar ve alacaklar; sağlık kurumlarının tahsilatlarının büyük bir kısmını devletten yapıyor olmaları sonucunda sürekli olarak alacakla çalışmaları ve de vermekte oldukları hizmetin özelliğinden dolayı stoksuz kalma şansına sahip olmamaları nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Firmaların, varlık yönetimi kapsamında alacak ve stoklarının yönetimi konusuna önem vermeleri gerekmektedir. Sağlık kurumlarında izlenen alacak ve stok yönetimi yaklaşımları diğer sektörlerdeki firmaların uygulamalarıyla büyük benzerlikler göstermektedir. Bu bölümde sağlık kurumları açısından alacak ve stok yönetimi konuları ele alınmıştır. Alacak yönetimi, alacaklar nedeniyle tutulması gereken fonların yarattığı maliyeti ve izlenen kredili satış politikası sonucunda karlılıkta oluşacak artışı da dikkate almak suretiyle, firma değerini en yüksek düzeye çıkarmaktır. Bu kitap bölümünde, alacak yönetimi içerisinde sırasıyla satış koşulları, kredi politikası ve optimum kredi politikası konularına değinilmiştir. Stok yönetimi ise, müşteri memnuniyetini ve müşteriye verilen hizmetin kalitesini olumsuz bir şekilde etkilemeden, stokla ilgili olan maliyetlerin minimum seviyeye çekilmesini, dolayısıyla üretim maliyetlerinin azaltılmasını hedeflemektedir. Bu bölümde, stok yönetimi ile ilgili olarak da stok çeşitleri, stok maliyetleri ve stok yönetim teknikleri konuları ele alınmıştır. Bunların yanı sıra sağlık kurumları açısından yüksek önem arz eden başa baş noktası konusuna da detaylı olarak yer verilmiştir.

ALACAK YÖNETİMİ

Firmalar kredili satışlarını ve vadelerini artırarak, sundukları ürün ve hizmetlere olan talebi yükseltebilmektedir. Fakat satışların artması sonucunda elde edilen ek kâr, alacaklara bağlanılan kaynakların maliyetini karşılamadıkça firma, söz konusu durumdan zarar etmektedir. Firmaların alacak tutarlarını etkileyen ve belirleyen faktörler: Kredili satış politikası, kredi koşulları, nakit iskontosu, satış miktarı, satılan ürün ve tahsilat politikalarıdır. Alacakların satışları arttıran, kaynakları tüketen ve şüpheli hâle getiren etkileri bulunmaktadır. Alacak tutarının yüksek olması ve geciken ödemeler, özellikle likidite sorunu yaşayan firmaları olumsuz yönde etkilemektedir. Satış Koşulları Satış koşulları; kredili satış imkânı verilen süreyi, nakit iskontosu ile iskontonun geçerli olduğu süreyi ve kredi enstrümanının türünü ifade etmektedir. Kredi süresi, kredi sağlanan sürecin uzunluğunu ifade etmektedir ve sektörler arasında farklılık gösterebilmektedir. Firmanın nakit iskontolu kredili satış yapması durumunda kredi süresinin iki bileşeni bulunmaktadır: Net kredi süresi ve nakit iskontosu süresi. Kredi süresinin uzunluğu, müşterinin stok devir süresi ve faaliyet döngüsü faktörlerinden etkilenmektedir. Nakit iskontosu, belirlenen süre içerisinde ödeme yapması durumunda müşteriye sunulan ek indirimdir, kredili satışın ve satış koşullarının bir parçasıdır. Kredi araçları (enstrümanları) borçluluğun göstergesidir. Kredi Politikası Kredi politikasını etkileyen çok sayıda faktör bulunmaktadır. Temel faktörler; gelir etkisi, maliyet etkisi, borç maliyeti, geri ödeneme olasılığı ve nakit iskontosudur. Kredi politikasında değişiklik yapma konusunda karar verebilmek için, firmanın başvurabileceği yöntem “baş baş noktası”dır. Baş baş noktası analizinde, firmanın kredi politikasında değişiklik yaptığında zarar etmemesi ve elde edeceği gelirin katlandığı maliyeti karşılayabilmesi için satışlarında ne kadar artış olması gerektiği hesaplanmaktadır. Firmalar, kredili satış yapma maliyeti ile fırsat maliyetinin (kredili satış yapmama maliyetinin) kesiştiği noktayı tespit etmelidirler. Söz konusu nokta, optimum kredi miktarını verecektir. Optimum kredi politikası, kredili satış yapma ve fırsat maliyetleri göz önünde bulundurularak belirlenmektedir.

STOK YÖNETİMİ

Stoklar; firmanın cari varlıkları içerisinde önemli bir miktara sahip olmaları, likiditelerinin diğer cari varlıklardan daha düşük olması ve firmanın stok miktarındaki değişimlerin yarattığı ekonomik etkiler nedeniyle özel bir öneme sahiptirler. Firmanın stoklarını yönetebilmek için profesyonel bir yaklaşım izlenmesi gerekmektedir. Stok yönetimi, firmanın bulundurması gereken optimum stok miktarını tespit etmek ve belirlenen düzeyde stok bulundurulmasını sağlamaktır. Başarılı bir işletme olmak için zorunlu olan stok faaliyetleri; amaçlanan üretim düzeyini aksatmadan sürdürebilmek için gerekli olan hammadde, yardımcı malzemeler ve yarı mamül stokları ile müşterilerinin ihtiyaçlarını istenen zamanda ve miktarda karşılayarak istikrarlı bir satış düzeyi yakalamak için ihtiyaç duyulan mamül stoklarının hazır bulundurulmasıdır. Stok Çeşitleri ve Maliyetleri İmalatçılar açısından stoklar üçe ayrılmaktadır: Ham madde, yarı mamül ve mamül. Sağlık kurumlarında ise mamülün yerini hizmet almaktadır. Stokların maliyetleri incelendiğinde, iki temel maliyet ön plana çıkmaktadır. Bunlar: elde

bulundurma maliyeti ve elde bulundurmama (sahip olmama) maliyetidir. Elde bulundurma maliyeti, stokları elde tutma ile ilişkili tüm maliyetleri ve fırsat maliyetlerini kapsamaktadır. Yeniden stoklama (sipariş verme) ve emniyet stoku ile ilgili maliyetler, stok bulundurmama maliyetinin iki temel girdisidir. Elde bulundurma maliyetleri stoklar arttıkça çoğalırken, elde bulundurmama maliyetleri de aksine stok düzeyi arttıkça azalmakta ve azaldıkça artmaktadır. Stok Yönetim Teknikleri Stok yönetim teknikleri içerisinde en çok kullanılan ve ön plana çıkan ABC yaklaşımı ve Ekonomik Sipariş Miktarı yöntemleridir. ABC Yaklaşımı, stokları gruplara ayıran basit bir stok yönetim tekniğidir. Bu yöntemde genellikle stoklar; A, B ve C olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Ekonomik Sipariş Miktarı Yöntemi, optimum stok düzeyini belirlemek amacıyla yaygın olarak kullanılan bir stok yönetim metodudur. Ekonomik Sipariş Miktarı Yöntemi, farklı stok düzeyleri için stok bulundurma maliyetlerini göz önünde bulundurarak, stok bulundurma maliyetini en aza indiren sipariş miktarını tespit etmeyi amaçlar. Ekonomik Sipariş Miktarı Yöntemi'nde, firmanın stoklarının sıfır düzeyine düşünceye kadar belirli bir hızda satıldığı varsayılmaktadır. Ekonomik Sipariş Miktarı Yöntemi'nde firmanın hiçbir zaman stok bulundurmama durumu yaşamadığı varsayıldığından, stok bulundurmama maliyetleri göz ardı edilmektedir.

Sağlık hizmetleri yaşamsal önem ve yaşam kalitesini artırma yönüyle diğer işletme ve toplum faaliyetlerinden daha farklı bir alan olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda sağlık kurumlarında yatırım planlaması sürecinde sadece tedavi edici yatırımlar değil, koruyucu ve rehabilite edici sağlık hizmetleri yatırımları da öncelikle ve ivedilikle planlanmalıdır. Yatırım projelerinin değerlendirilmesi ve yeni yatırımlar, sağlık kurumları için önemli sermaye bütçelemesi kararlarıdır. Yatırım projelerinin değerlendirilmesi sırasında varlıklarla ilgili analizler, ilk değerlendirilmesi gereken konuları içermektedir.

SAĞLIK KURUMLARINDA DURAN VARLIK YÖNETİMİ: SERMAYE BÜTÇELEMESİ

Duran varlıklar sağlık kurumları içindeki varlıkların büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Genelde bu oran %50 veya üstünde bir değerdir. Sağlık kurumunun büyüklüğü, hizmet türü, şehir veya kasabada bir sağlık kurumu oluşu, konumu, sağlık kurumunun aynı zamanda eğitim çalışması yapması, üniversite hastanesi veya araştırma hastanesi oluşu vb. yatırımın büyüklüğünü ve duran varlıkların oranını etkileyecektir. Sağlık kurumunun kapasitesi, duran varlıklar kapsamında irdelenmelidir. Sağlık kurumunda yatan hastalarla ilgili yatırımlar, salt dal hizmetleri yapılıyorsa yapılması gereken yatırımlar, sağlık hizmetleri veriliyorsa bu alandaki yatırımlar ve yoğun bakım ve acil servis üniteleriyle ilgili yatırımlar, poliklinik hizmetleriyle ve laboratuvarlara yapılan yatırımlar proje analizlerinde değerlendirilmelidir. Sağlık kurumlarıyla ilgili binalar, makine ve teçhizatlar, tıbbi cihazlar vb. varlıklara yapılacak yatırımlar sermaye bütçelemesi kararlarını oluşturduğundan proje değerlendirme yöntemleriyle analiz edilmelidir. Bu bağlamda yapılacak yatırımlarla ilgili nakit girişleri, nakit çıkışları, yatırım süresi, yatırım tutarı, yatırımın faydalı ömrü (ekonomik ömrü), hurda değeri, sermaye maliyeti, yabancı kaynak maliyeti ve piyasadaki cari faiz oranları proje değerlendirmede gerekli verileri oluşturmaktadır. Yatırım Harcamalarının Tutarı Yatırım harcamaları, yatırım projelerinin hazırlanmasından başlayarak yatırımın sona ermesini ve üretime başlanmasına kadar geçecek süreyi kapsamaktadır. Yatırım Süresi Yatırımın başlamasından üretimin başlamasına kadar geçen süre yatırım süresini oluşturmaktadır. Bu sürenin bitimi işletme sürecini başlatır. Yatırımın Yararlı Ömrü Yatırımın yararlı ömrünün diğer bir ifadeyle yatırımın ekonomik ömrünün belirlenmesinde önemli ölçüt, yatırım mallarının özelliğidir. Yatırımın gerçekleşmesi ve üretime hazır hâle getirilmesinde kullanılan sabit sermaye öğeleri ekonomik ve teknik açıdan aynı ömürde olmayabilirler. Binalar daha uzun ömürlü olurken, özellikle sağlık kurumlarında makine ve teçhizatın, araç gerecin ömrü daha kısa olmaktadır. İşletme Dönemi Boyunca Sağlanacak Gelirler İşletmenin faaliyette bulunduğu süreçteki nakit girişler sabit, artan, azalan net nakit girişlerdir. Yatırım projelerinin değerlendirilmesi sırasında bu nakit girişler saptanmaya çalışıldığından yatırımdan sağlanacak gelirleri öngörebilmek için proforma gelir tabloları hazırlanacaktır. Üretim Dönemi Boyunca Yapılacak Giderler Üretim dönemi boyunca yapılacak giderler sabit, değişken ve yarı değişken giderlerdir. Sabit giderler, üretim hacmine bağlı olarak değişiklik göstermeyen; değişken giderler ise üretim hacmine bağlı değişen giderlerdir. Hasta sayısı, ameliyat sayısı, laboratuvar ve araştırma harcamaları, insan ögesi nedeniyle öngörülmesi daha zor giderleri oluştururlar. Sabit giderler daha kolay öngörülebilir. Binanın, makinenin değerleri standart ve sektör fiyatlarıyla karşılaştırılabilir olanağı olan ve saptanabilen giderlerdir. Yatırımın Faydalı Ömrü Sonundaki Hurda Değeri Sağlık sektörü, teknolojik gelişmelerin çok hızlı yaşandığı bir alandır. Bu nedenle bu tür araç, makine ve teçhizatın ekonomik ömrünün daha bilimsel olarak saptanması gerekir. Bina ve arazilerin işletme ömrü tamamlandıktan sonra da değeri olabilmesine karşılık; makine, araç ve gereçlerin alım değeriyle hurda değeri arasında çok fazla fark oluşabilir.

BELİRLİLİK VARSAYIMI ALTINDA SERMAYE BÜTÇELEMESİ

Sermaye bütçelemesi; yatırım projelerinin değerlendirilmesi ve analiz edilen projelerden verimliliği yüksek projenin seçilmesi ve diğer projelerinin elenmesini sağlayan yöntemlerdir. Bu yöntemler belirlilik ve belirsizlik koşulları altında analiz edilir. Sermaye bütçelemesinde kullanılan yöntemlerin bir kısmı paranın zaman değerini dikkate alırken bir kısmı da paranın zaman değerini dikkate almayan yöntemlerdir. Paranın Zaman Değerini Dikkate Almayan Proje Değerleme Yöntemleri (Statik Yöntemler) Paranın zaman değerini dikkate almayan yöntemler; maliyet ve kar karşılaştırma yöntemi, karlılık oranı yöntemi ve geri ödeme süresi yöntemidir. Maliyet karşılaştırma yöntemi; birden çok yatırım projesinin maliyetlerinin karşılaştırıldığı yöntemdir. Kar karşılaştırma yöntemi satış hasılatlarını ve maliyetlerini birlikte değerlendirmelere alan bir yöntemdir. Kar karşılaştırma

yönteminde yüksek karlı getirisi daha yüksek proje seçilmelidir. Karlılık yönteminde net nakit girişleri veya net kar kullanılmak üzere iki türlü uygulama yapılmaktadır. Yatırım karlılığı yıllık net kar veya ortalama net karın yüksek olduğu proje tercih edilmelidir. Geri ödeme süresi yöntemi yatırımda kullanılan finansal kaynakların ne kadar zamanda geri döneceğini değerlendiren bir yöntemdir. Avantaj ve sakıncalarıyla irdelendiğinde basit kullanımı nedeniyle çok kullanılan bir yöntem olduğu belirtilmelidir. Geri ödeme süresi yatırım tutarının gerçekleşmesi sonrasındaki nakit girişleri dikkate almaması en büyük sakıncasıdır. Paranın Zaman Değerini Dikkate Alan Proje Değerleme Yöntemleri (Dinamik Yöntemler) Paranın zaman değerini dikkate alan yöntemlerden iskonto edilmiş geri ödeme süresi yönteminde net nakit akışlarına iskonto faktörü uygulanarak kümülatif çalışmayla geri ödeme süresi bulunmaktadır. Bu sayede geri ödeme süresi yöntemi dinamik hale getirilmiştir. Böylece paranın zaman değeri işlemlere girmiştir. Net bugünkü değer yönteminde yatırımın ekonomik ömrü boyunca elde edeceği nakit girişlerinin bugünkü değeri ile yatırım tutarı arasındaki fark analiz edilir. Pozitif değeri yüksek proje seçilen proje olmalıdır. Negatif sonuçlu projeler değerlendirme işlemlerinden çıkarılmalıdır. İç verim oranı yöntemi ise bir yatırımın ekonomik ömrü süresince yatırımın sağlayacağı nakit akışlarının bugünkü değerini sifıra eşitleyen iskonto oranıdır. Bu oranın saptanmasını sağlayan yöntemdir. Karlılık endeksi yöntemi ise projenin nakit girişlerinin bugünkü değerleri toplamının nakit çıkışların bugünkü değerleri toplamına oranıdır. Yatırım projeleri değerlendirilirken statik ve dinamik yöntemler birlikte kullanılmalıdır. Paranın zaman değerini dikkate alan net bugünkü değer, iç verim oranı v.b yöntemlerde projenin risk oluşumu, ekonomide geçerli faiz oranı irdelenmelidir. Yatırım için geçerli fonlar, yanlış tercih ile karşılaşılacak maliyetler dikkatlice ayrıntılandırılmalıdır.

BELİRSİZLİK ŞARTLARI ALTINDA SERMAYE BÜTÇELEMESİ KARARLARI

Belirsizlik şartları altında sermaye bütçelemesinde olasılık dağılımı yöntemi, belirlilik eşitliği yöntemi ve düzeltilmiş iskonto oranı yöntemi kullanılmaktadır. Düzeltilmiş iskonto oranı, risk içermeyen iskonto oranıyla risk primi eklenerek bulunmaktadır. Belirlilik eşitliği yöntemi ise kesin nakit girişlerinin riskli nakit girişlere oranlanmasıdır. Olasılık dağılımı yöntemi de belirsizlik varsayımı altındaki bir yöntem olduğu için olasılıklardan yararlanmaktadır. Nakit girişlerinin gerçekleşeceği düşünülen olasılıklar kullanılmaktadır. Bu yöntemde beklenen getiri hesaplanmaktadır.

SAĞLIK KURUMLARINDA LEASİNG

Leasingde sağlık kurumlarının yaralandığı alternatif bir finanslama yöntemidir. Kiracı, leasing şirketi ve satıcı firmadan oluşan bir sistemdir. Teknolojik gelişmelerin izlenmesi yönünden çok ussal bir yöntemdir. Bu görüşle gerektiğinde birden fazla yatırım projesi yöntemi kullanılarak alınan yatırım kararları, sağlık kurumları için daha rasyonel ve daha faydalı olacaktır.

Sahiplik durumuna göre kaynaklar ikiye ayrılmaktadır: Özkaynaklar ve yabancı kaynaklar. Öz kaynaklar, işletmenin kendi kaynağı olup işletme sahip ve ortaklarının payını göstermektedir. Yabancı kaynaklar, işletmenin dışından sağladığı, başka bir ifadeyle borçlarla oluşturduğu fonlardır. Yabancı kaynaklar, satıcı kredileri, banka kredileri, finansman bonosu, tahviller, faktoring, forfaiting, leasing, uluslararası finansal piyasalardan sağlanan krediler başlıkları altında, özkaynaklar ise hisse senedi ve otofinansman alt başlıklarında değerlendirilebilir.

YABANCI KAYNAKLAR

Yabancı kaynaklar aşağıdaki başlıklarda açıklanabilir:

1. Satıcı kredileri, özellikle diğer finansman kaynaklarından faydalanma olanağı sınırlı olan işletmelerin yararlandığı kredilerdir.

2. Banka Kredileri, işletmelerin bankalardan sağladıkları tüm (kısa, orta ve uzun) vadeli ihtiyaçlarına göre temin ettikleri kredilerdir. Sağlık işletmeleri daha çok işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak, stok ihtiyaçlarına cevap vermek için kısa vadeli banka kredileri kullanmaktadır. Orta ya da uzun vadeli banka kredileri ise, genellikle duran varlıkların finansmanı için kullanılmakta ve detaylı kredi değerlik analizlerini gerektirmektedir. Banka kredileri, nakdî banka kredileri ve gayri nakdî banka kredileri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ticari krediler olarak adlandırılan nakdî krediler aşağıdaki başlıklarda verilmektedir:

- Borçlu Cari Hesap (BCH) : Belirli bir limite bağlı olarak, para çekme olanağı veren kredi çeşididir.
- İskonto Kredisini: Henüz vadesi gelmemiş olan bir ticari senet tutarının, vade tarihine kadar olan süreye ilişkin hesaplanan faiz, komisyon ve bunlar üzerinden kesintilerin düşürülmesi suretiyle, kalan tutarın ödenmesine olanak sağlayan nakdî kredi çeşididir.
- Spot Kredi: Vadesi ve faiz oranı kredinin kullandırıldığı tarihteki piyasa şartlarına göre günlük olarak saptanmaktadır.
- Döviz Kredileri: Döviz kredisini, ihracat veya ihracat sayılan satış ve teslimler ve döviz kazandırıcı faaliyetlerde bulunan işletmeler kullanabilmektedir.
- Döviz Endeksli Kredi: Belirli bir döviz türüne endekslenen ve krediyi kullananlara, nakit kredi limitine göre bankanın alış kuru üzerinden Türk lirası üzerinden kullandırılan kredilerdir.
- İşletme Kredisini: İşletme kredisi, Türkiye'de yerleşik işletmelerin bir banka aracılığı ile yurt dışından döviz olarak sağladığı ve Türk lirası olarak bir defada kullandığı kredi türüdür.
- Altın Kredisini: Altın kredisi; altın işleme faaliyetinde bulunan, altın üzerinden işçilik geliri elde eden işletmelere, altın külçeler şeklinde kullandırılan kredilerdir.
- Eximbank Kredisini: Türk Eximbank, ihracatçı ve ihracat bağlantılı mal üreten ihracatçı işletmelere, ihracata hazırlık dönemlerinde fon gereksinimlerini karşılamak adına ihracat kredisi sağlamaktadır.
- Prefinansman Kredisini: Prefinansman kredisi, ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ve döviz kazandırıcı faaliyetlerde ortaya çıkan finansman ihtiyacında kullanılmaktadır.
- Ülke kredileri: ECA (Export Credit Agency), her ülkenin menşeli yatırım mallarının ihracatının teşvik edilmesini amaçlayan bir kuruluştur.
- Tüketici kredileri: Tüketim amacıyla satın alınan mal ve hizmetlerin finansmanında kullanılan kredidir. Gayrinakdî krediler, bir ödemenin veya nakdî bir kredinin yerine ticari bir iş ya da taahhüdün banka aracılığı ile yerine getirilmesi işlemi ile ilgilidir. Gayri nakdî krediler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

□ Teminat Mektupları: Teminat mektubu bir banka tarafından ülke içinde veya dışında gerçek kişi ya da kurum kuruluşlar adına bir malın veya hizmetin ya da bir işin yapılması hususunda verilen garanti belgesidir.

• Garanti Mektupları: Garanti mektupları, teminat mektupları ile yasal açıdan aynı türden belgeler olarak kabul edilmektedir. üzerinden düzenlenir.

• Akreditifler: Birbirini iyi tanımayan alıcı ve satıcı için güven unsuru oluşturan bir banka taahhüdüdür.

• Kabul / Aval Kredileri: İthalatçı işletmelerin ihracatçının düzenlediği poliçeyi kabul ederek, malları ödeme yapılmadan sahip olunmasını sağlayan kredi türüdür.

3. Finansman Bonosu, Anonim şirketlerin kısa vadeli fon ihtiyacını karşılamak amacıyla ihraç ettikleri, vadesi 360 günden fazla olmayan menkul kıymetlerdir

4. Tahvil, Türk Ticaret Kanunu' na göre tahvil, anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari değerleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları uzun vadeli borç senetleridir. Tahvillerin

vadesi bir yıldan az olmamak koşulu ile serbestçe belirlenmektedir.

5. Faktoring, yurt içi ve yurt dışı mal ve hizmet satışlarından ortaya çıkan alacak hakkının faktör ya da faktoring şirketi adı verilen finansal kuruluşlara devredilmesidir. Faktoring işlemi sadece kısa vadeli alacaklarda uygulanmaktadır.

6. Forfaiting, mal ve hizmet ihracatından doğan orta ve uzun vadeli alacak hakkının devredilmesidir. Faktoring işleminden farklı olarak uzun vadelidir. Kredili dış ticaret işlemlerine yönelik bir uygulama olan forfaitingde vade, 6 aydan 10 yıla kadar çıkabilmektedir.

7. Leasing, herhangi bir yatırım malının, mülkiyeti leasing şirketinde kalarak, önceden belirlenen kira ödemeleri karşılığında, her türlü kullanım hakkının kiracıya verildiği ve sözleşmede belirlenen bedel üzerinden sözleşme süresi sonunda malın mülkiyetinin leasing şirketinden kiracıya devredildiği bir finansman yöntemidir.

8. Uluslararası Piyasalardan Sağlanan Krediler; Europara piyasaları, uluslararası tahvil piyasaları ve sendikasyon eurokredileri gibi uluslararası finansal piyasalardan sağlanan kredilerdir.

ÖZKAYNAKLAR

Özkaynaklar aşağıdaki başlıklarda açıklanabilir:

1. Hisse senedi, anonim şirketler tarafından ihraç edilen, şirket sermayesine katılımı temsil eden, hukuki şekil şartlarına uygun bir şekilde düzenlenmiş kıymetli evraklardır.

Hisse senetleri sahiplerine;

- Ortaklık hakkı,
- Yönetime katılma (oy kullanma) hakkı,
- Kar payı (temettü) ve temettü avansı alma hakkı,
- Rüçhan hakkı (yeni pay alma hakkı – bedelli sermaye artırımında mevcut ortakların öncelikli katılma hakkı),
- Bedelsiz pay alma hakkı,
- Tasfiyeden pay alma hakkı,
- Bilgi edinme hakkı sağlar.

2. Otofinansman, bir işletmenin kendi kendine kaynak yaratmasıdır. Farklı bir ifade ile, bir dönemde elde edilen kârın tamamının veya bir bölümünün ortaklara dağıtılmayıp işletmede alıkonması işlemine “otofinansman” denilir. Otofinansmanla fon yaratmak, günümüzde işletmelerin başvurduğu yöntemlerden biridir. Ancak, aşırı otofinansman oranı da, ortakların işletmeye olan güvenini azaltan bir durum olarak değerlendirilmektedir.

SERMAYE (KAYNAK) MALİYETİ KAVRAMI

Sermaye maliyeti, bir işletmenin kendisine fon sağlayan kişilere ve kuruluşlara bu fonlar karşılığında ödediği fiyattır. Yatırımcılar açısından beklenen ortalama getiri, işletme açısından ortalama sermaye maliyetini oluşturmaktadır. Dolayısıyla işletmeler açısından sermaye maliyeti, yatırımdan sağlanan minimum getiri oranını göstermektedir. İşletmelerin çıkarmış olduğu hisse senetlerini satın alan yatırımcıların bu hisselerden beklediği getiri oranı sermaye maliyetini oluşturmaktadır. Sermaye yapısında yabancı kaynağın da olması durumunda sermaye maliyeti, tüm kaynakların ortalamasından oluşmaktadır. Birçok araştırmacıya göre sermaye maliyeti ile pazar değeri arasında yakın bir ilişki vardır. İşletmenin sermaye maliyeti azaldığı zaman hisse senetlerinin pazar fiyatı artarken, sermaye maliyeti yükseldiği zaman fiyatların düştüğü görülmektedir. Bilindiği üzere finansman kararları ile yatırım (sermaye bütçeleme) kararları birlikte değerlendirilmektedir. Yatırım projelerinin değerlendirilmesinde kullanılan iskonto oranı, bir yatırım projesinin kabul edilebilirliğinde kullanılmaktadır. Proje değerlendirmede kullanılan iskonto oranı, yatırımın finansmanında kullanılan kaynak maliyetini ifade etmektedir. Yatırım projelerinin değerlendirilmesinde kullanılan Net Bugünkü Değer Yöntemi'nde sermaye maliyeti üzerinden indirgeme işlemi yapılmakta ve Net Bugünkü Değeri pozitif olan projeler kabul edilmektedir. Aynı şekilde proje değerlendirmede kullanılan İç Kârlılık (Verimlilik) Oranı Yöntemi'ne göre projelerin kabul koşulu, projenin iç kârlılık oranının sermaye maliyetinden büyük olmasıdır. Dolayısıyla işletme değerini artırma amacına yönelik olarak, işletmelerin yatırım kararlarında sermaye maliyetinden daha yüksek bir kârlılık hedefine ulaşılması gerekmektedir. İşletme açısından her bir sermaye bileşiminin maliyeti, o yapıyı oluşturan unsurların işletmeye sağlamış olduğu nakit giriş ve çıkışlarının bugünkü değerini eşit kılan iskonto oranıdır. Para çıkışları, faiz, anapara ödemeleri olabileceği gibi, hisse senetlerinin kâr payları da olabilmektedir. Finans literatüründe birçok kaynakta beklenen getiri oranı, sermaye maliyeti ve riske göre düzeltilmiş iskonto oranı birbirinin yerine geçen kavramlar olarak kullanılmaktadır. Yatırımcılar açısından reel ya da finansal her varlığın beklenen bir getiri oranı vardır. Yatırımcılar aldıkları riskin karşılığında getiri garanti etmek isterler. Başka bir ifadeyle, her varlığın sermaye piyasasında yatırımcılar tarafından kazanabilecekleri bir fırsat maliyeti vardır. Böylelikle yatırımcı açısından fırsat maliyeti yatırımcının beklediği getiri oranıdır. İşletme açısından fırsat maliyeti ise söz konusu varlığa fon sağlayan yatırımcılara ödenmesi gereken minimum getiri oranıdır. İşletmelerin finansal yapıları (Yabancı kaynak / Öz kaynak) zaman içerisinde değişmektedir. İşletmeler faaliyetlerini sürekli olarak borçlanma yoluyla finanse etmezler. Kuruluş dönemlerinde yabancı kaynak ağırlığı daha fazla olmuş olsa da, zaman içerisinde kar payı dağıtmayarak ya da sermaye artırımına giderek Yabancı kaynak/ Öz kaynak dengesini sağlamak zorundadırlar. Dolayısıyla bu tür değişiklikler sermaye maliyetini doğrudan etkilemektedir.

YABANCI KAYNAKLARIN SERMAYE MALİYETİ

Yabancı kaynağın maliyeti, faiz ve anapara ödemelerini, borç tutarına eşitleyen iskonto oranı olarak ifade edilmektedir. Yabancı kaynak maliyeti hesaplanırken borçlanmadan dolayı ödenen faizlerin, gider olarak kaydedilmesi ve faizlerin gider tasarruf etkisinin bulunması nedeniyle, vergi etkisi sermaye maliyetini azaltan bir etken olarak hesaplama dâhil edilmelidir. Dolayısıyla yabancı kaynağın vergiden önce ve vergiden sonra olmak üzere iki maliyeti ortaya çıkmaktadır. Borcun vergi öncesi maliyeti, borcun faiz oranına eşit olup, vergi sonrası maliyet (1-v) oranı ile çarpılarak elde edilmektedir. İşletmeler finansman kararlarında vergiden sonraki maliyeti dikkate alırlar. Vergi öncesi maliyet ile vergiden sonraki maliyet arasında kurumlar vergisi oranına göre, büyük farklar olabilmektedir. Farklı bir ifadeyle, yabancı kaynağın vergi sonrası maliyeti, vergi öncesi maliyetinden daha düşüktür.

ÖZ KAYNAKLARIN SERMAYE MALİYETİ

Öz kaynaklar, işletmenin sınırsız süre ile sahip olduğu ve periyodik ödeme yükümlülüğü bulunmayan kaynaklar olması nedeniyle, işletme açısından ilk bakışta bir maliyeti bulunmadığı düşünülür. Ancak herhangi bir ödeme yükümlülüğü bulunmasa da bu tür kaynakların işletmeye minimum bir verimlilik sağlaması gerekmektedir. İşletmenin hissedarlarının öz sermaye yatırımından ne kadar getiri istedikleri doğrudan belirlenemediğinden, öz sermaye maliyeti tahmin edilmektedir. Öz kaynak maliyeti, üç başlık altında değerlendirilmektedir. Bunlar adi hisse senedinin maliyeti, imtiyazlı hisse senedinin maliyeti ve dağıtılmayan karların maliyeti şeklindedir. Adi Hisse Senedinin Maliyeti Hisse

senedi yoluyla sağlanan fonların maliyeti, hisse senedi ihracı yoluyla işletmeye sağlanan fon girişlerinin bugünkü değeri ile bu ihtiyaçtan doğan fon çıkışlarının dolayısıyla gelecekte ödenecek kar paylarının bugünkü değerini eşitleyen iskonto oranıdır. Adi hisse senetlerinin maliyeti, ilk bakışta hisse senedi ihraç giderlerinden oluşuyor gibi görünmektedir. Ancak gerçek sermaye maliyeti, yatırımcıların hisselerden bekledikleri getiri oranı ile ilgilidir. Dolayısıyla adi hisse senedinin maliyeti kâr payları (temettü, dividend) ile ilgilidir. İmtiyazlı Hisse Senetlerinin Maliyeti İmtiyazlı hisse senedi, işletmelerde ortakların özel bir çıkar grubunu temsil eder. İmtiyazlı hisse senetleri sahiplerine, adi hisse senetleri sahiplerine kâr payı dağıtılmadan, kârdan pay alma hakkını vermektedir ve kâr paylarının birikimli olduğu kabul edilmektedir. Yani imtiyazlı hisse senedi kâr payı borçları ödenmeden adi hisse senetlerine temettü ödenemez. Adi ve imtiyazlı hisse senetlerinin maliyeti hesaplanırken herhangi bir vergi düzenlenmesi yapılmamaktadır. Borçlar için ödenen faiz giderlerinde olduğu gibi ödenen kâr paylarının da işletmeler açısından gider kaydedilmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla hisse senedi yoluyla fon sağlama sonucunda verginin tasarruf etkisi bulunmamakta ve hesaplanan maliyet vergi sonrası maliyeti göstermektedir. Dağıtılmayan Kârların Maliyeti Dağıtılmayan kârlar, işletmelerin ofinansman maliyeti olarak ifade edilmektedir. Dağıtılmayan kârların ilk bakışta maliyeti olmadığı düşünülebilir. Ancak, dağıtılmayan kârların da bir maliyeti vardır ve bu maliyet, ortakların mahrum kaldıkları kâr payı olan fırsat maliyetidir. Ortaklar, kendilerine dağıtılmayıp işletmede tutulmasına karar verilen kârlardan, en az kendi yatırım fırsatlarından sağlamayı bekledikleri kadar getiri beklerler. Bu nedenle işletme tarafından dağıtılmayan kârların kullanılmasıyla elde edilecek getirinin, ortakların alternatif kullanım alanlarından sağlamayı bekledikleri getiriden fazla olması ya da en azından birbirine eşit olması gerekmektedir. Dağıtılmayan kârların maliyeti işletmenin hisse senetlerinin maliyetine eşit olmaktadır. Ancak bir fırsat maliyeti olarak kabul edildiğinde, ortaklara kâr payı dağıtılması durumunda hisse senedi sahiplerinin gelirlerinde meydana gelecek artışı da dikkate almak gerekmektedir. Bu nedenle gelir vergisi etkisinin hisse senedi maliyetine eklenmesi gerekmektedir.

SERMAYE VARLIKLARINI FİYATLANDIRMA MODELİNE GÖRE MALİYET HESAPLAMA

Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma Modeli (SVFM), herhangi bir menkul kıymetin beklenen getirisi ile risk derecesi arasındaki ilişkisini göstermektedir. Model, sistematik riskin ölçülmesinde kullanılmaktadır. SVFM'ye göre de maliyet hesaplanabilmektedir. Yukarıdaki formülde belirtildiği gibi SVFM' ne göre herhangi bir varlıktan beklenen getiri oranı, riski olmayan faiz oranı (Rf), Pazar risk primi (Rm - Rf) ve varlığın beta katsayısına bağlıdır. Bu yöntemin temel avantajları, sermaye maliyeti hesaplamalarında riski dahil etmesi ve temettü ödemelerinden bağımsız olarak tüm işletmelere uygulanabilir olmasıdır. Formüldeki risksiz faiz oranı riski içermeyen faiz oranı olarak kabul edilir ve Türkiye' de hazine bonosu veya devlet tahvili üzerinde yazılı olan faiz oranı, riskiz faiz oranı olarak kabul edilir.

AĞIRLIKLILIKLI ORTALAMA SERMAYE MALİYETİ

Ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti işletmelerin sermaye yapılarını belirlerken çeşitli kaynaklardan sağlamış oldukları kaynakların maliyetinin ortalamasının alınarak hesaplanmasıdır. Daha farklı bir ifade ile ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti, her bir kaynağın sermaye maliyetinin, kaynağın yatırım içindeki ağırlığı ile çarpılarak elde edilen değerlerin toplanması ile hesaplanmaktadır. İşletmelerin amacı, hisse değerlerinin piyasa değerini maksimize etmektir. Bu amaçla işletmeler optimal sermaye yapılarını belirlemekte ve yatırım kararlarında bu sermaye yapısına uygun fonları tedarik etmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla sermaye yapısı değiştiğinde ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti de değişecektir.

SERMAYE YAPISI KAVRAMI

Sermaye yapısı kavramı, firmaların finansman yapılarında öz sermaye ve borç arasındaki dağılımı ifade etmektedir. Firmalar genel olarak ihtiyaç duydukları fonları borç ve öz sermaye olmak üzere iki kaynaktan elde ederler. Borçlanma firma dışından sağlandığı hâlde, öz sermaye hem firma bünyesinden (dağıtılmamış karlar, yedek akçeler vb. kullanılarak) hem de firma dışından (yeni ortaklar alınarak katılma intifa senetleri çıkartılarak vb.) sağlanabilir. Sermaye yapısı bilançonun pasif kısmında yer alan uzun vadeli borç ve öz sermaye bileşiminden oluşmaktadır. Diğer bir deyişle sermaye yapısı; işletmenin uzun vadeli borçları, hisse senetleri ve dağıtılmayan kârları gibi uzun dönemli finansman kaynakları için kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sermaye yapısı, finansal yapıdan daha farklı bir görünüm çizmektedir. Finansal yapı, sermaye yapısına ilave olarak kısa dönemli borçları da içermektedir Dolayısıyla finansal, yapı sermaye yapısından daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Firmaların sermaye yapıları birbirinden farklılık arz etmekle beraber, genel olarak aşağıdaki kalıplara indirgenebilmektedir:

- Yabancı kaynak / öz kaynak (öz sermaye) oranı dengeli, yabancı kaynaklar içinde kısa vadeli oranlar görece olarak az, buna karşılık uzun vadeli yabancı kaynakların ağırlığı fazla, öz kaynak içerisinde ödenmiş sermaye oranı yüksek, dağıtılmamış kârlar görece olarak düşük olan sermaye yapısı.
- Yabancı kaynak / öz kaynak oranı dengeli, yabancı kaynaklar ağırlıklı olarak kısa vadeli, uzun vadeli borç oranı düşük, öz kaynak büyük ölçüde dağıtılmamış kârlardan oluşmuş, ödenmiş sermayenin öz kaynak içindeki payı az olan sermaye yapısı.
- Yabancı kaynak / öz kaynak oranı düşük, yabancı kaynaklar kısa vadeli, öz kaynak esas itibarıyla dağıtılmamış kârlardan oluşan sermaye yapısı.
- Yabancı kaynak /öz kaynak oranı düşük, yabancı kaynaklar uzun vadeli, öz kaynak içinde dağıtılmamış kârların payı daha fazla olan sermaye yapısı.
- Yabancı kaynak / öz kaynak oranı yüksek, yabancı kaynaklar esas itibarıyla kısa vadeli, öz kaynakların büyük kısmı ödenmiş sermayeden oluşan sermaye yapısı.
- Yabancı kaynak / öz kaynak oranı yüksek, yabancı kaynaklar genellikle kısa vadeli, öz kaynak içinde dağıtılmamış kârların daha yüksek olduğu sermaye yapısı.

Öz kaynaklarla finansmanın avantajları aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Öz sermaye ile finansman, firmaya sabit bir yük getirmemektedir. Firma kâr sağladığı takdirde, yetkili organların kararıyla kâr payı dağıtılır.
- Öz sermayenin belirli bir vadesi yoktur. Firma için süreklilik arz eden bir kaynaktır.
- Öz sermayenin artışı, firmanın kredi değerliliğini yükselterek ilave kaynaklar bulmasını kolaylaştırmaktadır.

Özellikle faiz oranlarının yüksek olduğu dönemlerde şirket için hisse senedi satarak kaynak temin etmek, yabancı kaynak sağlanmasına kıyasla daha elverişlidir.

Öz sermaye ile finansmanın sakıncalı yönleri ise şu şekilde özetlenebilir:

- Firmaların yeni hisse senedi çıkarma yoluyla öz sermayelerini artırmaları, firma yönetiminin paylaşılması sonucunu doğurabilir.
- Yeni hisse senedi çıkarılmasının gerektirdiği ihraç giderleri, genellikle tahvil ihracının gerektirdiği giderlerden daha yüksektir.
- Bazı hâllerde hisse senetlerinin pazarlanması, tahvil çıkarılmasına kıyasla daha zor olabilir. Özellikle sigorta şirketleri, menkul kıymet yatırım fonları ve tasarruf bankaları ellerinde biriken fonları riski az, geliri daha istikrarlı olan tahvillere yatırmayı tercih edebilmektedirler.
- Firma açısından öz sermaye maliyeti, genellikle yabancı kaynak maliyetine kıyasla daha yüksektir. Bir firmaya ortak olanlar, katlandıkları riskin daha yüksek olması sebebiyle yatırımlarına karşı, riski de karşılayacak oranda bir gelir beklerler. Bu temel neden, öz sermaye maliyetinin yabancı kaynak maliyetinden daha yüksek olması sonucunu doğurur.
- Öz sermaye ile finansmanın çok tekrarlanan bir sakıncası da öz sermayeye ödenen temettünün vergi açısından gider yazılamamasıdır.

Yabancı kaynak ile finansmanın üstünlük gösteren yönleri şu şekilde özetlenebilir:

- Yabancı kaynağın firmaya maliyeti özellikle sabit faiz ile borçlanıldığında belirli ve sınırlıdır. Borç verenlerin, firma çok başarılı olsa dahi firmanın başarısına, kârına, iştirak etme hakları yoktur.
- Borçla finansmanın maliyeti, belirli ve sınırlı oluşunun yanı sıra, genellikle öz sermaye ile

finansmana kıyasla daha düşüktür.

- Yabancı kaynakla fonlamada, firmanın sahip ve ortakları, firma üzerindeki kontrol yetkilerini paylaşmak zorunda kalmazlar.
- Faiz ödemelerinin vergi matrahından indirilebilmesi olanağı bir vergi avantajı sağlar.
- Kredi sözleşmesine konulacak koşullarla, borçla finansman esnek bir nitelik alabilir.
- Yabancı kaynakla finansman, belirli koşullar altında, finansal kaldıraçın etkisiyle firmanın öz sermaye kârlılık oranını yükseltir.

Yabancı kaynak ile finansmanın sakıncalı yönleri şu şekilde özetlenebilir:

- Yabancı kaynakla finansman, firmanın satış ve kârlarında dalgalanma gösterdiği dönemlerde büyük risk taşır. Firmanın borçlarını süresinde ödeme gücüne sahip olmaması, varlığını tehlikeye düşürür.
- Yabancı kaynakla finansman, finansal kaldıraçın lehe etkisiyle firmanın kârlılığını yükseltse dahi firmanın riskini artırdığından, firma değerinde veya anonim ortaklıklarda hisse senetlerinin değerinde düşüşe yol açabilir.
- Yabancı kaynak, süresi ne kadar uzun olursa olsun belirli bir tarihte geri ödenecektir. Bu nedenle finans yöneticileri, borçların zamanında ödenmesine olanak verecek fonların sağlanması için gerekli önlemleri almak zorundadırlar.
- Özellikle uzun süreli yabancı kaynak, firmayı uzun süreli yükümlülük altına soktuğu için risk taşır. Bu risk borç alınırken yapılan tahmin ve planların, koşulların değişmesi sonucu gerçekleşmemesinden doğar.
- Orta ve uzun süreli kredilerde finansman kurumları, kredi sözleşmelerine bağlayıcı, firma yöneticilerinin hareket serbestisini sınırlayan hükümler koymaktadırlar. Böyle bir durumda firma, uzun süreli kredi almakla, kısa süreli kredileri hatta sermaye artırımına kıyasla çok daha sınırlayıcı şartların baskısı altına girmiş olmaktadır.
- Uzun süreli yabancı kaynaklarla sağlanabilecek fonların bir sınırı vardır. Finansman kurumlarınca genellikle kabul edilen standartlara göre bir firmanın yabancı kaynak/öz kaynak oranı, belirli bir sınırın üzerine çıkmamalıdır.

SERMAYE YAPISI TEORİLERİ

Temel Yaklaşımlar Net gelir yaklaşımı Net Gelir Yaklaşımı, bir firmanın sermaye maliyetinin belirlenmesinde, borçlanmanın kaldıraç etkisini en fazla dikkate alan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre firmalar; borç/öz sermaye oranını, diğer bir ifadeyle kaldıraç etkisinden yararlanma derecesini artırarak ağırlıklı ortalama sermaye maliyetini düşürebilir ve piyasa değerini yükseltebilirler. Net faaliyet geliri yaklaşımı Net Faaliyet Geliri Yaklaşımı, işletmenin ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin borç/öz sermaye oranı ne olursa olsun sabit kaldığını varsaymaktadır. Bu teoriye göre işletmenin değeri, gelecekte sağlayacağı nakit girişlerinin ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti ile iskonto edilmesiyle hesaplanmaktadır. Bu sebeple işletmenin ağırlıklı ortalama sermaye maliyetinin, işletmenin sermaye yapısından bağımsız olduğu kabul edilmektedir. Geleneksel yaklaşım Geleneksel Yaklaşım'a göre, bir firma için tek bir optimal sermaye yapısı vardır. Bu yaklaşımda, optimal sermaye yapısına ulaşılan kadar borç/öz sermaye oranını artırmanın öz kaynak maliyetini yükseltmesine rağmen, kaldıraç etkisini artırarak ortalama sermaye maliyetini düşürebileceği ve piyasa değerini yükseltebileceği (pozitif kaldıraç etkisi) savunulmaktadır. Borç/öz sermaye oranı artırıldığında, optimum sermaye yapısına ulaşılan kadar firmanın ortalama sermaye maliyeti düşecektir. Ancak optimal sermaye yapısına ulaşıldıktan sonra borçlanmaya devam edilmesi hâlinde, artan finansal riske bağlı olarak, hem borçlanma maliyeti hem de öz sermaye maliyeti yükseleceğinden, firmanın ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti de yükselmeye başlayacaktır. Modigliani ve Miller (MM) yaklaşımı MM Yaklaşımı, firma değerinin sermaye yapısından bağımsız olduğunu ileri süren bir yaklaşımdır. 1958 yılında Modigliani ve Miller tarafından "Sermaye Maliyeti, İşletme Finansmanı ve Yatırım Teorisi" adlı makaleleri, sermaye yapısı- firma değeri ilişkisinin incelendiği literatürdeki ilk çalışma olarak bilinmektedir. Diğer Yaklaşımlar Diğer yaklaşımlar grubunda ise Vergi Faktörü, Finansal Sıkıntı Maliyetleri, Bilgi Çarpıklığı (asimetrik bilgi), Temsilci Maliyetleri, Dengeleme ve Finansman Hiyerarşisi Kuramı incelenmektedir. Vergi faktörü Vergi faktörünü dikkate alan görüşlere göre, firmalar yabancı kaynak kullanmaları durumunda ödedikleri faizleri vergiden düşebildikleri için bu fon kaynağını kullanmayı tercih edeceklerdir. Finansal sıkıntı maliyetleri Finansal Sıkıntı Maliyetleri, kredi kurumlarına verilen sözlerin yerine getirilememesi durumunda veya ödemede güçlüklerle karşılaşıldığında oluşan maliyetlerin bütünüdür. Bu maliyetlerin yükselmesi durumunda, firma açısından birtakım olumsuzluklar oluşmakta, firmanın iflasıyla bile sonuçlanabilmektedir. Finansal sıkıntı maliyetlerinin bugünkü değeri, hem finansal sıkıntı olasılığına hem de finansal sıkıntı söz konusu olduğunda karşılaşılabilecek maliyetlerin büyüklüğüne bağlı olmaktadır. Bilgi çarpıklığı (asimetrik bilgi) Sermaye yapısı ile ilgili temel yaklaşımların en önemli varsayımlarından biri de piyasanın tam rekabet koşullarında işlemesi ve piyasadaki tüm aktörlerin aynı bilgiye sahip olmalarıdır. Fakat gerçek hayatta bu tarafların eşit bilgiye sahip olmadıkları açıkça görülmekte ve piyasalar asimetrik bilgi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bilgi Çarpıklığı Kuramı, işletme yöneticileri ile işletme dışındaki çıkar gruplarının işletme hakkında sahip oldukları bilgilerin farklı

olmasını ifade etmektedir. Bu durumda işletme dışı çıkar grupları, işletme yöneticilerinin borçlanma yoluna gitme veya hisse senedi ihraç etme gibi davranışlarından işletmenin gidişatı ile ilgili çıkarımlarda bulunarak işletme yöneticileri ile aralarındaki bilgi eksikliğini en aza indirmeye çalışmaktadırlar. Temsilci maliyetleri Temsilci Maliyetleri; firmanın yöneticileri ile hissedarları, hissedarları ile kredi verenleri arasındaki zıt yönlü kazanç beklentilerinden oluşan maliyetlerdir. Firma yöneticileri, ortakların firmadaki temsilcileri olup, ortaklar adına firmayı yöneterek ortakların firmadaki varlıklarını maksimize etmekle yükümlüdürler. Ancak uygulamada bazı hâllerde yönetici ve ortakların menfaatleri çatışmaktadır. Örneğin yöneticilerin lüks harcamaları, riskli yatırımlardan kaçınmaları, ARGE giderlerinin etkin kullanılmaması gibi faktörler firmanın kazanç potansiyelini azaltabilmektedir. Dengeleme kuramı Borçlanma yoluyla finansmanın işletmelere sağladığı vergi avantajı bu fon kaynağının kullanılmasını teşvik etmektedir. Ancak işletmeler borçlarını ödemede sıkıntıya düştükleri zaman iflas riski ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Dolayısıyla işletmeler borçlanma yoluna gidecekleri zaman, borçlanmanın sağladığı vergi avantajları ile ortaya çıkardığı finansal sıkıntı ve temsilci maliyetleri arasında bir denge oluşturmak zorunda kalmaktadırlar. Bu da finans literatüründe “Dengeleme Kuramı” olarak adlandırılmaktadır. Finansal hiyerarşi kuramı Firmaların bir hedef sermaye yapısı belirleyip ona doğru ilerlemeleri gerektiğini ortaya koyan Dengeleme Teorisi’ne karşılık Myers ve Majluf (1984), 1961’de Donaldson’ın firmaların uzun dönem finansman stratejileri için ilk olarak ortaya koyduğu finansal hiyerarşi fikrinden esinlenerek, Finansal Hiyerarşi Teoremi’ni (Pecking Order Theory) sistematik olarak ortaya koymuştur. Firmaların bu davranışlarını açıklamada yöneticiler ile yatırımcılar arasındaki asimetrik bilginin rolünün öneminden bahsetmiştir.

Finansal Hiyerarşi Yaklaşımı ise şu şekilde açıklanabilir:

- Firmalar iç finansmanı tercih ederler.
- Firmalar, hedef temettü ödeme oranlarını yatırım fırsatlarına göre ayarlarlar.
- Eğer gelir düzeyi yatırım harcamaları için gereken fondan az ise, firma nakit bakiyesini veya portföyündeki spekülâtif amaçlı menkul kıymetleri kullanır.
- Eğer dış fon kullanımı gerekirse, firmalar önce en güvenli menkul kıymeti ihraç ederler. Yani önce borç kullanırlar, sonra hisseye dönüştürülebilir bonolar gibi karma menkul kıymetler (hybrid securities) ihraç ederler ve en son da hisse senedi ihracına yönelirler. OPTİMAL

SERMAYE YAPISI VE OPTİMAL SERMAYE YAPISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Optimal sermaye yapısı, firmaların piyasa değerinin en yüksek ve ağırlıklı ortalama sermaye maliyetlerinin en düşük olduğu sermaye yapısını ifade etmektedir. Yatırım Teorisi’ne göre tüm firmalar optimal sermaye yapısını araştırmalı ve yatırım projelerini finanse ederken bu yapıyı bozmamaya çalışmalıdır. Optimal sermaye yapısına ulaşıldığında, borcun ve öz sermayenin marjinal maliyeti birbirine eşit olmaktadır. Optimal sermaye yapıları sektörler arasında, hatta aynı sektördeki firmalar arasında değişebilmektedir. Finansal yöneticilerin elinde optimal sermaye yapısını verebilecek bir formül yoktur. Ancak hangi noktadan sonra firmalar için borçlanmanın daha uygun olduğunu gösteren birtakım yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerin en çok kullanılanı ise EPS (Earnings Per Share), Hisse Başına Kazanç Yöntemi’dir. Bu yöntemde ihtiyaç duyulan fonun borçla veya hisse senedi ihracıyla karşılanması durumunda hisse başına kazanç hesaplanmakta ve bu kazancı en yüksek düzeye çıkaran fon kaynağına karar verilmektedir. Optimal sermaye yapısını etkileyen çeşitli faktörlerden söz etmek mümkündür.

Bunlardan bazıları şunlardır:

- Satışların büyüme hızı
- Satışların düzenliliği
- Endüstrideki rekabet koşulları
- Firmanın varlıklarının yapısı
- Denetçi, yönetici ve ortakların riske bakış açıları
- Kredi veren kuruluşların firmaya karşı tutumları
- Zamanlama ve esneklik

BAŞABAŞ NOKTASI ANALİZİ

Literatürde “maliyet, hacim, kâr analizi” olarak da ifade edilen “başabaş noktası analizi”, işletmelerin sürekli kontrolü sağlayabilmek adına kullanabilecekleri bir finansal analiz tekniğidir. Diğer bir adı da “kâra geçiş analizi” olan teknik, işletmelerin çeşitli üretim düzeylerindeki satış gelirleri ile maliyetleri arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik bir araçtır. Önemli bir finansal analiz tekniği olan başabaş noktası analizi, işletmelerde çeşitli amaçlar için kullanılabilir.

Bu amaçlar;

- İşletmelerin kâr elde edebileceği minimum üretim seviyesinin belirlenmesi,
- Mevcut kapasitenin gerekli seviyeyi karşılayıp karşılamadığının tespit edilmesi,
- Kapasitede genişleme ihtiyacı olup olmadığının ortaya konması,
- Üretime ilişkin maliyetlerin hesaplanması,
- Fiyat politikasının belirlenmesi,

İstenilen kâr hedefinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli sermaye ihtiyacının ve maliyetinin saptanması vb. şeklindedir. Gider Türleri Başabaş noktası analizi, diğer bazı analiz yöntemlerinde de olduğu gibi çeşitli varsayımlar üzerine geliştirilmiştir. Bu varsayımlardan ilki, işletmenin giderlerine yöneliktir ve işletmelerde, sabit ve değişken olmak üzere iki tip gider bulunmaktadır. Sabit giderler, işletmelerin faaliyet hacmine bağlı olmaksızın katlanılan giderlerdir. Amortisman giderleri, kira giderleri, vergiler ve faiz giderleri, yöneticilerin maaşları vb. bu gider grubuna örnek olarak gösterilebilir. Değişken giderler ise, işletmenin faaliyet hacmine göre değişen giderlerdir. Değişken giderler, üretim arttıkça artış gösteren, üretim azaldıkça azalış gösteren gider türüdür. Hammadde ve malzeme giderleri, işçilik giderleri vb. bu gider grubuna örnek olarak gösterilebilir. Farklı sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler analiz edildiğinde, sabit gider ve değişken gider kalemlerinin farklılaştığı gözlemlenmektedir. Konu sağlık işletmeleri açısından ele alındığında, çalışanların (doktor, hemşire, hizmetli vb.) maaş ödemeleri, amortisman giderleri, temizlik giderleri, bakım-onarım giderleri, ısınma giderleri, kırtasiye giderleri, çalışanların giyecek giderleri sabit giderlere örnek olarak gösterilebilir. Çalışanların fazla mesai ücretleri, tıbbi malzeme giderleri, elektrik giderleri, yemek giderleri ise, değişken gider grubuna örnek olarak gösterilir.

Başabaş noktası analizinin diğer varsayımları aşağıdaki gibidir:

- Değişkenler arasındaki ilişki kısa dönemlidir.
- Birim satış fiyatı, analiz edilen dönem içerisinde değişmemektedir.
- Analiz edilen dönem için belirlenen faaliyet hacmi sabit kalmaktadır.
- İşletmenin ürettiği ürünlerin tamamının satıldığı kabul edilmektedir.
- Analiz edilen dönemde, girdi maliyetlerine bir değişiklik olmayacağı kabul edilmektedir.
- Değişken giderler belirli bir süre üretim miktarı ile orantılı olarak değişir. Yani birim başına değişken gider sabit kalmaktadır. Buna karşılık, birim başına sabit gider ise değişkendir. Matematiksel Yöntem Matematiksel yöntem ile başabaş noktası hesaplanırken, belirli bir faaliyet dönemine ilişkin olarak toplam gelirlerin ve toplam maliyetlerin bilinmesi gerekmektedir. Toplam gelirler (TGL), herhangi bir ürüne ilişkin satış miktarı (Q) ile ilgili ürünün birim satış fiyatının (P) çarpılmasıyla elde edilmektedir. $TGL = P \times Q$ (1) Toplam giderler (TGD) ise, toplam sabit giderlere (F) toplam değişken giderlerin (TDG) eklenmesiyle bulunmaktadır. Burada toplam değişken giderler, bir ürünün satış miktarı (Q) ile ilgili ürünün birim değişken giderinin (v) çarpılmasıyla elde edilmektedir. $TGD = F + TDG$ $TGD = F + (V \times Q)$ (2) Başabaş noktası, toplam gelirlerin toplam maliyetlere eşit olduğu nokta olarak ifade edildiğine göre, yukarıda yer alan 1 ve 2 numaralı denklemler yardımıyla formül elde edilebilir. $TGL = TGD$ $P \times Q = F + (V \times Q)$ $(P \times Q) - (V \times Q) = F$ $Q(P - V) = F$ Buradan hareketle, üretim hacmi (Q) bazında başabaş noktasının (BBN) formülü aşağıdaki gibi olacaktır. $BBN(Q) = F / (P - V)$ (3) Başabaş noktasını satış hasılatı ya da diğer bir ifade ile tutar (TL = Türk Lirası) cinsinden de ifade edebilmek mümkündür. Tutar cinsinden başabaş noktası iki şekilde bulunabilir: $BBN(TL) = BBN(Q) \times P$ (4a) $BBN(TL) = F / [1 - (V / P)]$ (4b) İşletme yöneticilerinin analiz esnasında ilgili faaliyet dönemine ilişkin olarak bir kâr hedefleri mevcutsa, bu hedeflenen kâr sabit maliyetmiş gibi düşünülerek, sabit maliyetlere eklenir ve hesaplamalar gerçekleştirilir. Böyle bir kâr hedefinin varlığı halinde başabaş noktasının formülleri aşağıdaki gibi olacaktır: $BBN(Q) = (F + Hedeflenen Kâr) / (P - V)$ (5) $BBN(TL) = (F + Hedeflenen Kâr) / [1 - (V / P)]$ (6) Çok Ürünlü Başabaş Noktası Analizi Başabaş noktasına ilişkin olarak şuana kadar anlatılanlar, tek bir tip ürün üretim satışını gerçekleştiren

işletmeler açısından geçerlidir. Birden fazla ürün üretip satışını gerçekleştiren işletmeler ya da birden fazla hizmet sunan sağlık işletmeleri açısından düşünüldüğünde, yukarıda ifade edilen yöntemlerle başabaş noktasının hesaplanması mümkün değildir. Birden fazla ürün ya da hizmet sunan işletmelerde başabaş noktası, tutar bazında aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmaktadır: $F_{BBN(TL)} = \frac{F}{1 - [(DGO_1 \times STO_1) + (DGO_2 \times STO_2) + \dots + (DGO_n \times STO_n)]}$ Burada; F = Toplam Sabit Giderler, DGO = Değişken Giderler Oranı => Ürün Değişken Gideri / Ürün Satış Tutarı, STO = Satış Tutarları Oranı => Ürün Satış Tutarı / Toplam Satış Tutarı 1, 2, ... n = Ürün çeşidini ifade etmektedir. Kâra geçiş analizi, finans yöneticisinin özellikle sürekli kontrol ve geleceğe yönelik planlı hareket etme noktasında kullanabileceği önemli bir finansal analiz yöntemidir. Yöntemin kullanışlı olmasının yanında, özellikle ilk kısımda da belirtilen varsayımları, çeşitli sınırlılıkları da beraberinde getirmektedir. Örneğin; satış fiyatının analiz edilen dönem boyunca sabit kalması, üretilen ürünlerin tamamının satıldığı gibi varsayımlar, gerçek hayatla örtüşmemektedir. Üretim düzeylerindeki artış ya da azalışlar, piyasa şartlarında meydana gelen değişimler, rekabet koşulları gibi etmenler, işletmeleri ürün satış fiyatını değiştirmeye zorlayabilir. Çeşitli sınırlılıkların varlığına rağmen, işletmelerin hayatta kalabilmesi için gerekli verileri sağlaması, başabaş noktası analizini önemli kılmaktadır.

KALDIRAÇ ANALİZLERİ

İşletmelerin faaliyetlerine sağlıklı bir şekilde devam edebilmeleri ve finansal içerikli kâr hedeflerine ulaşabilmeleri için, yönetimlerin alacağı tüm kararlarda dikkatli olması gerekmektedir. Özellikle ulusal ve uluslararası rekabetin yoğun olduğu, talebi esnek olan ve sabit giderleri yüksek olan sektörlerde, bu durum daha da ön plana çıkmaktadır ve karar vericiler rasyonel davranmak zorundadırlar. Günümüzde, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler açısından düşünüldüğünde, piyasada işletmelerin maruz kaldıkları temelde işletme riski ve finansal risk olmak üzere iki tip risk mevcuttur. Yukarıda ifade edilen, rekabet, yüksek sabit gider, esnek talep gibi unsurlar, işletmelerin bu risklerini arttırmaktadır. Dolayısıyla, bu risklerin öncelikli olarak tanımlanması, işletmeyi nasıl etkileyeceğinin belirlenmesi ve bu etki düzeyinin ölçülmesi, işletmelerin amaçlarına ulaşmada önem arz etmektedir. İşletme riski, işletmelerin kuruluşu ile başlayan ve faaliyette kaldığı süre içerisinde devam eden, işin doğasından kaynaklan bir risk çeşididir. İşletmelerin karşı karşıya kalabilecekleri durumları ifade etmekte kullanılır. Bu risk, bir anlamda işletmelerin ana faaliyet alanlarından sağlamayı bekledikleri gelirlerin belirsizliğinden ortaya çıkmaktadır. İşletme riski, faaliyetlerde sabit giderlerin hacmine bağlı olarak meydana gelmekte ve faaliyet kaldıraçıyla ölçülmektedir. Finansal risk ise, işletmelerin finansal yapısından doğan yükümlülüklerinin yaratmış olduğu belirsizliktir. Diğer bir ifade ile işletme gelirlerinin borçlanma sonucu sürekliliğini kaybetmesi ve buna bağlı olarak faiz ve temettü ödemelerini gerçekleştirebilecek gelir düzeyinin altına düşülmesini ifade etmektedir. İşletmenin borçlanma oranının yükselmesi, satışlardaki dalgalanmalar, üretimin modasının geçmesi, çalışma sermayesinin yetersizliği gibi durumlar, işletmelerde finansal riski artırmaktadır. Finansal risk, varlıkların finansmanında yabancı kaynak kullanılmasına bağlı olarak ortaya çıkmakta ve finansal kaldıraç ile ölçülmektedir. İşletme faaliyetlerinde, hem sabit giderlerin varlığı hem de yetersiz sermaye sebebiyle kullanılan yabancı kaynak, toplam riski ortaya çıkarmaktadır. Toplam risk, faaliyet ve finansal kaldıraçların çarpılmasıyla elde edilen bileşik kaldıraç ile ölçülmektedir. Başabaş noktasının belirlenmesi ile bir işletmenin hangi üretim düzeyinde gelirlerinin giderlerine eşit olacağı, bu noktadan sonraki üretim düzeylerinin işletmenin kârlılığını nasıl etkileyeceği ve belirli bir kâr hedefine ulaşabilmek için gerekli üretim miktarının ne olması gerekeceği gibi sorular cevap bulmaktadır. Kaldıraç analizleri ile bir işletmede sabit giderlerin varlığından kaynaklanan faaliyet kaldıraç ile yabancı kaynak kullanımının bir sonucu olarak ortaya çıkan finansman giderlerinden kaynaklanan finansal kaldıraçın, işletme faaliyetlerindeki değişimler nedeniyle kârı nasıl etkileyeceğinin tespit edilmesine çalışılmaktadır. İşletme terminolojisinde kaldıraç, diğer faktörler sabitken, satışlardaki bir değişimin özsermaye getiri oranında yarattığı değişikliği ifade etmektedir. Yani kaldıraç, işletme sahip ve ortaklarının getirilerinin artırılabilmesi için sabit giderli varlıkların ve finansman gideri bulunan yabancı kaynağın işletmelerde etkin kullanılmasını ifade etmektedir. İşletmelerin kaldıraç derecesi arttıkça riski ve getirileri artarken; kaldıraç derecesi azaldıkça riski ve getirileri de azalmaktadır. Faaliyet Kaldıraç Faaliyet ya da diğer bir adıyla çalışma kaldıraç, işletme faaliyetlerinde sabit giderlerin nereye kadar katlanılabileceğini gösteren bir finansal araçtır. Ayrıca faaliyet kaldıraç, giderlerin hangi oranda sabit, hangi oranda değişken olduğunu ifade etmektedir. Yani, faaliyet kaldıraç, sabit ve değişken giderlerin işletme kârına olan etkisini ortaya koymaktadır. Faaliyet kaldıraç, en belirgin şekilde sabit giderleri yüksek olan sektörlerde görülmektedir. Hava, deniz, demiryolu gibi taşımacılık sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin sabit giderlerinin çok yüksek olması, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu gibi işletmeleri başabaş noktasına ulaştıran gerekli yük ya da yolcu miktarı sağlandıktan sonra, her ilave yük ya da yolcu, değişken maliyetler düştükten sonra kâra olan net katkıyı ifade eder. Sağlık sektöründe faaliyet gösteren işletmeler açısından da durum benzerlik göstermektedir. Yeterli hasta sayısına ulaşıp başabaş noktası yakalandıktan sonraki her hastanın net katkısı (birim satış fiyatı – birim değişken gider), sağlık işletmesinin kârını arttıracaktır. Sonuç olarak faaliyet kaldıraç, satışlardaki bir birimlik değişimin, faiz ve vergi öncesi kârdaki yarattığı değişimi gösteren bir finansal araçtır. Bu tanımdan hareketle faaliyet kaldıraç aşağıdaki gibi gösterilebilir: $\Delta FVÖK$ Faaliyet Kaldıraç = ----- (1) ΔS ($FVÖK_{t+1} - FVÖK_t$) / ($FVÖK_t$) Faaliyet Kaldıraç = ----- (2) $(St+1 - St) / (St)$ Burada, Δ = Değişim, $FVÖK$ = Faiz ve Vergi Öncesi Kâr, S = Satışlar ve t = Faaliyet Dönemini ifade etmektedir. Finansal Kaldıraç İşletmelerin finansal yapılarının içerisinde kendilerine finansman giderleri gibi sabit yükümlülükler getiren kaynakların (yabancı kaynak) bulunması, finansal kaldıraçın

varlığına imkân tanımaktadır. Buradan hareketle finansal kaldıraç, işletmelerin belirli bir faaliyet döneminde yabancı kaynak kullandığı varsayımıyla, yabancı kaynağın işletme kârlılığını ne ölçüde etkilediğini ortaya koyan bir finansal araçtır. Diğer bir tanımla finansal kaldıraç, faiz ve vergi öncesi kârdaki bir birimlik değişimin, hisse başına kârda yarattığı değişimi gösteren bir finansal araçtır. Hisse başına kâr kavramı, “net kâr / özsermaye” ile ifade edilebileceği gibi, halka açık işletmelerde “net kâr / hisse senedi sayısı” ile de ifade edilebilmektedir. Bu tanımdan hareketle finansal kaldıraç aşağıdaki gibi gösterilebilir: $\Delta \text{HBK} \text{ Finansal Kaldıraç} = \frac{\Delta \text{FVÖK} (\text{HBK}_{t+1} - \text{HBK}_t)}{\text{HBK}_t}$ Finansal Kaldıraç = $\frac{\Delta \text{FVÖK}_{t+1} - \text{FVÖK}_t}{\text{FVÖK}_t}$ Burada, Δ = Değişim, HBK = Hisse Başına Kâr, FVÖK = Faiz ve Vergi Öncesi Kâr, t = Faaliyet Dönemini ifade etmektedir. Bileşik Kaldıraç Günümüz şartlarında faaliyet gösteren ve hem işletme hem de finansal riske maruz kalan işletmeler açısından, bu iki risk türünün ortak etkisinin ölçülmesi önem arz etmektedir. Bu noktada, faaliyet ve finansal kaldıraçtan hareketle üçüncü bir kaldıraç hesaplamak mümkündür. Bileşik ya da diğer bir ifade ile toplam kaldıraç, faaliyet ve finansal kaldıraç derecelerinin birbirleri ile çarpılması ile elde edilen ve işletmelerin satışlarında meydana gelen bir birimlik değişimin hisse başına kârda yarattığı değişimi gösteren bir finansal araçtır. Bu tanımdan hareketle bileşik kaldıraç aşağıdaki formül ile gösterilebilir: Bileşik Kaldıraç = Faaliyet Kaldıraç x Finansal Kaldıraç $\Delta \text{FVÖK} \Delta \text{HBK} \Delta \text{HBK} \text{ Bileşik Kaldıraç} = \frac{\Delta \text{S} \Delta \text{FVÖK} \Delta \text{S} (\text{HBK}_{t+1} - \text{HBK}_t)}{\text{HBK}_t}$ Bileşik Kaldıraç = $\frac{\Delta \text{S}_{t+1} - \text{S}_t}{\text{S}_t}$ Burada, Δ = Değişim, HBK = Hisse Başına Kâr, FVÖK = Faiz ve Vergi Öncesi Kâr, S = Satışlar, t = Faaliyet Dönemini ifade etmektedir.

FİNANSAL ANALİZ TÜRLERİ

Finansal analiz, analizin yapılış amacına, analizin yapılış biçimine ve analizi yapacak kişilere göre üç farklı sınıflandırmaya göre türlere ayrılmaktadır. Yapılış Amacına Göre Yönetim, yatırım ve kredi analizleri olarak üç şekilde yapılır. Yönetim analizi; yönetim fonksiyonunun yerine getirilmesine yönelik, işletme yönetimi için yapılan analizdir. Yatırım analizi; işletmenin ortakları, işletmeye ortak olmayı düşünenler ile işletmeye uzun süreli kaynak sağlayacak olanlar tarafından yapılan analizdir. Kredi analizi; işletmeye kredi verenlerle, kredi verecek olanların, işletmenin borç ödeme gücünü ölçmek amacıyla yaptıkları analizdir. Yapılış Biçimine Göre Statik ve dinamik analiz olarak ikiye ayrılır. Statik analizde; belirli bir tarihte düzenlenmiş veya belirli bir döneme ait mali tablolardaki çeşitli kalemler arasındaki ilişkilerin saptanmasına çalışılır. Dinamik analizde; mali tablolar birbirini izleyen dönemler itibariyle incelenir. Analizi Yapacak Kişilere Göre İç ve dış analiz olarak iki türü mevcuttur. Analiz, yönetici, muhasebeci, finansçı gibi işletme içinden olan kişilerce yapılıyorsa iç analiz olarak adlandırılır. İşletme dışı kişi ve kurumlarca yapılan analize ise dış analiz denir.

FİNANSAL ANALİZ TEKNİKLERİ

Finansal analiz teknikleri konusunda literatürde farklı sınıflandırmalar bulunmakla birlikte aşağıdaki sınıflandırmayı yapmak mümkündür. Yatay Analiz (Karşılaştırmalı Tablolar Analizi) Yatay ya da bir başka ifade ile "Karşılaştırmalı Tablolar Analizi", finansal tablo kalemlerinde yıllar itibariyle meydana gelen artış ve azalışları, tutar ve yüzde olarak tespit eden analiz tekniğidir. Dikey Analiz (Yüzde Yöntemiyle Analiz) Dikey analiz, bir finansal tablo kaleminin aynı tabloda yer alan başka bir kaleme veya gruba oranlanması suretiyle yapılan analizdir. Bu yöntemle her tablo kalemi yüzde ile ifade edildiğinde tabloların anlatılması ve anlaşılması daha kolay hale gelir. Çünkü mutlak rakamların okunması ve karşılaştırılması zordur. Farklı işletmelerde aynı mutlak rakama sahip bir tablo kaleminin toplam içindeki payı değişik ise taşıdığı anlam da değişecektir. Trend Analizi (Eğilim Yüzdeleri Yöntemi İle Analiz) Birkaç yıllık finansal tabloların incelenmesi yatay analizle yapılabilirse de, uzunca bir dönemi kapsayan süre içerisinde işletmenin durumu görülmek istendiğinde yatay analizin uygulanması güçlük arz eder. Bu takdirde yıllar itibariyle finansal tablo kalemlerinin eğilim yüzdelerinin hesaplanması işletme seyrinin daha rahat görülmesini ve finansal tablo kalemleri arasındaki ilişkilerin daha rahat kurulmasını sağlar. Oran Analizi (Rasyo Analizi) Bu analiz tekniğinde, finansal tablolardaki kalemler arasındaki anlamlı ilişkiler, birbirinin yüzdesi veya birkaç katı olarak belirtilmektedir. Rasyo analizi olarak da ifade edilen bu yöntemde, hesap veya hesap grupları arasında matematiksel ilişkiler kurulmak suretiyle, işletmenin; ekonomik ve finansal yapısı ile kârlılık, çalışma durumu hakkında bir yargıya ulaşılmaya çalışılmaktadır. Oranları kullanılış amaçlarına göre şu şekilde sınıflandırmak mümkündür. Likidite oranları İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü (kredibilite) ortay koymak amacıyla kullanılan oranlardır. Cari oran; işletmenin kısa vadeli borçlarını dönen varlıkları ile kaç defa ödeyebildiğini, bir başka ifade ile her bir liralık borca karşılık kaç liralık dönen varlığı olduğunu gösterir. Cari Oran (CO) = (Dönen Varlıklar)/(Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar) Asit test oranı, işletmenin stokları olmaksızın dönen varlıklarının kısa vadeli borçlarını karşılama oranı olarak ifade edilir. Asit test oranının ≥ 1 olması gerekir; oranın gelişmiş ülkelerde 1, gelişmekte olan ülkelerde 0,65-0,80 arasında olması olumlu olarak değerlendirilmektedir. Oranın yüksek olması kısa vadeli borçlarını ödeme yeteneğinin yüksek olması anlamına gelir. Asit-test oranı aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır. Asit Test Oranı (ATO) = (Dönen Varlıklar-Stoklar)/(Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar) Nakit oranı, sağlık kurumunun kasa, banka gibi hazır değerler ve menkul kıymetleri ile kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü gösterir. Nakit Oranı (ATO) = (Hazır Değerler+Menkul Kıymetler)/(Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar) Faaliyet oranları Stok Devir Hızı, sağlık kurumunun stoklarını (ilaç ve tıbbi malzemeler gibi) ne kadar çabuk paraya çevrilebileceğini gösteren orandır. Genelde oranın yüksek çıkması arzu edilir. Stok Devir Hızı (SDH) = (Satılan Malın Maliyeti)/(Ortalama Stoklar) Ortalama Stok (OS) = (Dönem başı stok+Dönem sonu stok)/2 Stok Devir Süresi (SDS) = 360/SDH Stok Bağımlılık Oranı, kısa vadeli borçların hazır değerler ve menkul kıymetler ile ödendikten sonra kalan kısa vadeli borçların ödenebilmesi için stokların yüzde kaçının satılıp paraya dönüştürülmesi gerektiğini gösteren orandır. Stok Bağımlılık Oranı (SBO) = (KVYK-(Haz.Değerler+Men.Kıymetler))/Stoklar Alacak Devir Hızı, sağlık kurumu alacaklarının tahsil veya paraya dönüşme hızını gösteren orandır. Alacak devir hızının yüksekliği, sağlık kurumunun alacak politikasının iyi işlediğini, şüpheli alacakların fazla bulunmadığını ve buna bağlı olarak tahsilat

kayıplarının düşük olduğunu gösterir. Devir hızının düşüklüğü ise, işletmenin alacak politikasının iyi işlemediğini, işletmenin tahsilat gücü ve nakit sıkıntısı içinde bulunduğunu göstermektedir. Alacak Devir Hızı (ADH) = (Kredili Satışlar)/(Ortalama Ticari Alacaklar) Ort.Tic.Alacaklar (OTA) = (D.başı Tic.Alacaklar+D.sonu Tic.Alacaklar)/(Ortalama Stoklar) Alacakların Devir Süresi (ADS) = 360/ADH Hazır Değer Devir Hızı, bir sağlık kurumunun nakit olarak elde veya bankada bulunan varlıkların (hazır değerler) verimliliğini ölçmekte kullanılan bir orandır. Hazır Değer Devir Süresi ise, 360 rakamının Hazır Değer Devir Hızına bölünmesi ile hesaplanır. Buradan çıkan sonuç, işletmenin hazır değerlerini net satışlarıyla bir yıl içerisinde kaç günde bir edindiğini gösterir. Hazır Değer Devir Hızı (HDDH) = (Net Satışlar)/(Ortalama Hazır Değerler) Hazır Değer Devir Süresi (HDDS) = 360/HDDH Finansal yapı oranları Finansal Kaldıraç (Borçlanma) Oranı, sağlık kurumunun sahip olduğu varlıkların ne kadarının yabancı kaynaklarla(kısa ve uzun vadeli) finanse edildiğini gösteren orandır. Oranın yüksek olması, sağlık kurumunun borç yükü altında olduğunu, borçlarını düzenli olarak ödemekte sıkıntı çektiği, finansal açıdan sıkıntılı bir süreçte olduğunu veya sıkıntılı sürece girme olasılığının yüksek olduğunu gösterir. Finansal Kaldıraç Oranı (FKO) = (Toplam Yabancı Kaynaklar)/(Toplam Kaynaklar) Finansal kaldıraç oranının 0.50'den fazla olmaması arzu edilir. Öz Kaynak Ağırlık Oranı, sağlık kurumunun sahip olduğu varlıkların ne kadarının öz kaynaklarla finanse edildiğini gösteren orandır. Oranın yüksek olması varlıkların yüksek oranda öz kaynaklarla finanse edildiğini gösterir. Bu ise işletmenin finansal açıdan zor duruma düşme ihtimalinin az olduğu anlamına gelir. Finansal kaldıraç oranı 0,50 olan bir işletmenin öz kaynak ağırlık oranı da 0,50 olacaktır. Öz Kaynak Ağırlık Oranı (ÖAO) = (Öz Kaynaklar)/(Toplam Kaynaklar) Finansman Oranı, işletmenin finansal bağımsızlık derecesini gösteren bir orandır. Öz kaynak ağırlık oranının en az 0,50 olması arzu edildiğine göre, öz kaynak ağırlık oranı 0,50 olan bir işletmenin doğal olarak finansman oranı 1 olacaktır. Bu oranın yüksek olması, işletmeyi alacaklı durumunda bulunan üçüncü kişilerin baskısından kurtarır. Oranın 1'den küçük olması, işletmeye kredi verenlerin, işletme sahip veya sahiplerinden daha fazla işletmeye yatırımda bulduklarını gösterir. Bu ise istenmeyen bir durumdur. Finansman Oranı (FO) = (Öz Kaynaklar)/(Toplam Yabancı Kaynaklar) Otofinsman Oranı, işletmenin otofinansman yoluyla yaratmış olduğu kaynakların ölçülmesinde kullanılan bir orandır. Oran ne kadar büyük çıkarsa işletmenin durumu o kadar iyi sayılır. Otofinsman Oranı (OFO) = (Kâr Yedekleri-Geçmiş Yıllar Zararları)/(Ödenmiş Sermaye) Duran Varlıkların Öz Kaynaklara Oranı, öz kaynakların ne kadarlık kısmının duran varlıkların finansmanında kullanıldığını gösterir. Oranın genelde 1'den küçük olması istenir. Oranın birden büyük olması duran varlıkların bir kısmının borçlanarak sağlanmış olduğunu gösterir. (Duran Varlıklar)/(Öz Kaynaklar Oranı) (DVÖKO) = (Duran Varlıklar)/(Öz Kaynaklar) Duran Varlıkların Devamlı Sermayeye Oranı, öz kaynakların ne kadarlık kısmının duran varlıkların finansmanında kullanıldığını gösterir. Oranın genelde 1'den küçük olması istenir. Oranın birden büyük olması duran varlıkların kısa vadeli yabancı kaynak kullanıldığı anlamına gelir. Bu da cari oranın 1'den küçük olduğu ve işletmenin borç ödemede güçlük çekebileceğine işaret eder.

Dur.Var.Dev.Sermayeye Oranı (DVDSO) = (Duran Varlıklar)/(Öz Kaynaklar+U.V.Y.K) Kârlılık Oranları Kâr ve satışlar arasındaki ilişkiyi gösteren oranlar şunlardır: Brüt Kâr Marjı Oranı (BKMO) = (Brüt Satış Kârı)/(Net Satışlar) Faaliyet Kâr Marjı Oranı (FKMO) = (Faaliyet Kârı)/(Net Satışlar) Olağan Kâr Marjı Oranı (OKMO) = (Olağan Kâr)/(Net Satışlar) Dönem Kâr Marjı Oranı (DKMO) = (Dönem Kârı)/(Net Satışlar) Net Kâr Marjı Oranı (NKMO) = (Dönem Net Kârı)/(Net Satışlar) Finansal Rantabilite Oranı (FRO) = (Dönem Net Kârı)/(Öz Kaynaklar) Ekonomik Rantabilite Oranı (ERO) = (Dönem Kârı+Finansman Giderleri)/(Devamlı Sermaye) Fin.Gid.Karş.Oranı (FGKO) = (Dönem Kârı+Finansman Giderleri)/(Finansman Giderleri) Hisse Senedi Başına Düşen Kâr (HBK) = (Dönem Net Kârı)/(Hisse Senedi Sayısı) Aktiflerin Kârlılığı Oranı (AKO) = (Dönem Net Kârı)/(Toplam Aktifler) FİNANSAL DENETİM Finansal denetim, planların uygulanmasını güvence altına almak ve piyasa koşullarına göre gerekli değişiklikleri yaparak, amaca ulaşmayı kolaylaştırıcı faaliyetlerin toplamıdır. Sağlık kurumlarında finansal denetim üç başlık altında sınıflandırılmaktadır: Devlet Organlarına Göre Sınıflandırma Devlet organlarına göre denetim; yasama denetimi, yürütme denetimi, yargı denetimi ve yasama adına denetim olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır. Yasama Denetimi Yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'de soru, genel görüşme, meclis araştırması, gensoru, meclis soruşturması gibi yollar ve TBMM ihtisas komisyonları tarafından yapılan denetimdir. Sağlık kurumlarının faaliyetleri sıklıkla soru önergesi olarak yasama organında denetime tabi tutulmaktadır. Yürütme Denetimi Kurum ve kuruluşların oluşturdukları mekanizmalar ile yapılan denetimdir. Yapılış biçimine göre iki başlık altında incelenmektedir. Yargı Denetimi Yönetimi hukuk sınırları içinde tutmak amacıyla yapılan denetimdir. Hukuk sistemimizde yargısal denetim; Anayasa Mahkemesi, adli yargı organları, idari yargı organları, askeri yargı organları ve Sayıştay tarafından yapılmaktadır. Yasama Adına Denetim Yasama organı olan TBMM adına denetim yapan kurumlar bulunmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi TBMM adına denetim yapan Sayıştay'a ilave olarak 2012 yılında kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu da yasama adına denetim yapan bir kurumdur. Denetimi Yapacak Kişilere Göre Sınıflandırma İç denetim Sağlık işletmesinin kendi personeli olan denetçiler tarafından yapılan denetim iç denetimdir. Dış denetim Sağlık işletmesinin,

işletme dışında bir kamu kurumu veya bağımsız bir denetim firması tarafından yapılan denetimdir. Denetimin Amacına Göre Sınıflandırma Finansal denetim Sağlık işletmesinin finansal tablolarının önceden belirlenmiş ölçütlere uygun olarak düzenlenip düzenlenmediği incelenmesidir. Uygunluk denetimi Sağlık işletmesinin finansal faaliyetlerinin, kurallara veya mevzuata uygunluğunu belirlemek amacıyla yapılan denetimdir. Performans denetimi Sağlık işletmesinin verimlilik ve etkililiğini değerlendirmek amacıyla bu faaliyetlerle ilişkin usul ve yöntemlerin uygulanışının denetlenmesidir. Ekonomik denetim Ekonomik denetim, finansal, uygunluk ve performans denetimlerinin birlikte yürütüldüğü ve raporlandığı bir denetim türüdür.

FİNANSAL PLANLAMA

Plan bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen olarak tanımlanmaktadır. Planlama ise gerçekleştirilmesi düşünülen bir işin veya eserin nasıl, nerede, ne zaman ve kim tarafından yapılması gerekeceğinin önceden belirlenmesine yönelik çalışmalar bütünüdür. Sağlık kurumu işletmelerinin temel amacı toplum sağlığını korumak, sağlıkla ilgili problemlerinin tedavisini sağlamak ve rehabilite etmektir. Sağlık kurumu işletmeleri bu amaçlarına ulaşabilmek için uzun ve kısa vadeli olarak gerçekleştireceği faaliyetlerini önceden planlamak ve yapılan faaliyetlerin plana uygunluğunu denetlemek durumundadır. İşletmenin finans yöneticisi gelecekle ilgili öngörüler yapmak, bu öngörülere uygun planlar oluşturmak ve oluşturulan planların aksamadan yürütülebilmesi için uygun politikalar oluşturmalıdır. Planlamanın öne çıkan iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki; planlamanın geleceğe yönelik bir düşünme, değerlendirme, araştırma ve inceleme faaliyeti olmasıdır. İkincisi ise; hazırlanan planlar ile risk, amaç ve varsayımlar arasındaki ilişkililerdir. Hazırlanan planların etkili bir şekilde yürütülmesi için aşağıdaki hususların dikkate alınması gerekmektedir.

• İşletme için planlama bir amaç değil sadece hedeflere ulaşmayı destekleyecek bir araçtır.

• Hazırlanan planlar karşılaşılabilecek beklenmeyen durumları kapsayacak esnekliğe sahip olmalıdır.

• Planlar hazırlanırken yöneticiler yanında planın uygulayıcılarının da sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Planlamadaki ana amaç sadece kısa vadede kârlılığın artırılması veya maliyetlerin azaltılması değil, yeni iş alanları oluşturma, yanlış iş alanlarından çekilme gibi işletme faaliyetlerinin verimliliklerinin de planlamaya dâhil edilmesi gerekmektedir. Planlama, sağlık kurumu işletmelerde uzun dönemli amaç ve hedeflerin belirlenmesi ve bu amaçları gerçekleştirebilmek için gereksinim duyulan kaynakların ayrılarak uygun faaliyet programlarının hazırlanması olarak; bütçeleme ise planlamanın bir unsuru olarak, işletmenin amaç ve hedeflerine ulaşılabilmesi takip edilmesi gereken ve işletmenin başarılı olabilmesi için önemli bir araç olan kısa dönemli planlamalardır. Planlama daha genel bilgiler içerirken, bütçelemede daha detaylı bilgiler yer almaktadır.

Bütçelemenin sağlık kurumu işletmelerine sağlayacağı temel faydalar şunlardır:

- İşletmenin amaçlarının ne olduğunu net olarak belirler.
- Geleceği düşünme ve bu doğrultuda politikalar üretilmesini sağlar.
- Uygulanacak politikaların yöneticilerce önceden belirlenmesi gerekliliğini ortaya koyar.
- Alınacak kararlarla ilgili tüm risklerin dikkate alınmasını gerektirir.
- Yönetim ve faaliyetlerin denetimini sağlar.

• Maliyetlerin azalmasına katkı sağlar.

• İşletmenin temel amaçlarının tüm çalışanlar tarafından anlaşılmasına olanak sağlar.

• İşletme yönetiminin alınan kararlar ve geliştirilen politikalarda geleceğe bakmalarını sağlar.

İşletmelerde hazırlanan bütçeleri kapsadıkları faaliyetler açısından Ana Bütçe, Özel Bütçe, Faaliyet Bütçesi ve Finansal bütçe gibi türlere ayırmak mümkündür.

• Ana Bütçe: Sağlık kurumu işletmesinin tüm faaliyet alanlarını kapsayacak şekilde hazırlanmış olan bütçe türüdür.

• Özel Bütçe: Sağlık kurumu işletmesinin faaliyetlerini oluşturan alt faaliyet birimlerinden biri veya birkaçı için hazırlanmış olan bütçe türüdür.

• Faaliyet Bütçesi: Sağlık kurumu işletmesinin faaliyetlerini oluşturan her alt faaliyet biriminin, faaliyetlerinin ve sorumluluklarının belirlendiği kontrol odaklı hazırlanan bütçe türüdür.

• Finansal Bütçe: Sağlık kurumu işletmesinin hazırlanan bütçe dönemi içerisindeki nakit varlıklarındaki değişiminin belirlenmesi amacıyla hazırlanmış bütçelerdir. Bütçelemenin temel amacı, sağlık kurumu işletmesinin kısa vadeli bütçeleme süreci içerisinde faaliyetlerinden kaynaklanan nakit giriş ve nakit çıkışları arasında zaman uyumu sağlamak ve genel finansal dengenin kurulmasına destek olmaktır. Bu tanımdan bütçelemenin temel fonksiyonlarını üç başlık altında toplamak mümkündür.

Bu fonksiyonlar;

- Nakit girişlerinin, katlanılacak sağlık hizmet maliyetlerine uygun olarak uyarlanması, yani sağlık hizmetlerinin aksamadan sürdürülebilmesi için gerekli ödemelere göre nakit girişlerinin oluşturulması,
- Fon temin etme kaynaklarına göre, işletme ödemelerinin zamansal açıdan ayarlanması,
- Faaliyet süresince eksik veya fazla nakit bulundurulması durumlarından kaçınılmasıdır.

FİNANSAL PLANLAMA VE BÜTÇELEME İLKELERİ

Sağlık kurumu işletmelerinin faaliyetlerini ve varlıklarını sürdürülebilmeleri için finansal planlama ve bütçelemeye çok önem vermelidirler. İşletme yönetiminin vazgeçilmez unsuru olan finansal planlama ve bütçelemelerin belirli ilkeler çerçevesinde hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir. Planlama ve bütçelemenin temel ilkeleri şunlardır; Bütünlük ilkesi: Sağlık kurumu işletmelerinde meydana gelen tüm nakit giriş ve çıkışına yol açan faaliyetlerin bütçeye dâhil edilmesi ilkesidir. Birlik ilkesi: Sağlık kurumu işletmesinin faaliyetlerini oluşturan tüm birimlerin (poliklinik, röntgen, hasta servisleri vb.) ayrı ayrı bütçelerinin oluşturulması. Fakat işletmenin finansal dengesinin oluşturulması açısından, işletmenin alt birim bütçelerinin birleştirilerek işletme için tek bir bütçe oluşturulması gerekmektedir. Sağlık kurumu için ana bütçe oluşturulması birlik ilkesidir. Şeffaflık ilkesi: Sağlık kurumu işletmesi için oluşturulan tüm alt birim bütçelerinin ve ana bütçenin, bütçelerle ilgililerin anlayabileceği açıklıkta olması ve tüm detayların belirtilmesi ilkesidir. Kesinlik ilkesi: Bütçeler hazırlanırken geleceğe yönelik yapılan faaliyet planları ve nakit giriş ve çıkışlarıyla ilgili tüm varsayımların gerçekçi olması gerekliliğini belirten ilkedir. Bu ilkenin uygulanmasıyla sağlık kurumu işletmesi yönetiminin doğru kararlar alması ve kontrolün gerçekleştirilmesini kolaylaştırılır. Uzmanlaşma ilkesi: Nakit giriş ve çıkışı gerektiren faaliyetlerin türlerine ve kaynaklarına göre kesin bir biçimde belirlenmesi gerekliliğini belirten ilkedir. Uzmanlaşma ilkesi ile elde edilecek fonların hangi birimlere dağıtılacağını ve hangi amaçlarla kullanılacağını planlar. Dönemsellik ilkesi: Bütçelerin hazırlanmasında yönetimin ihtiyaçlarına göre günlük, haftalık, aylık, üç aylık, altı aylık veya bir yıllık olmak üzere belirli bir zaman dilimini kapsamaması gerekliliğini belirten ilkedir. Maddî dönem ve iktisadilik ilkesi: Bütçelerin hazırlanması belirli bir maliyet gerektirmektedir. Hazırlanan bütçelerin işletmeye sağladığı faydalar ile katlanılan maliyetler arasında bir denge oluşturulması ve bütçelerin en düşük maliyetlerle gerçekleştirilmesi ilkesidir.

FİNANSAL PLANLAMA KULLANILAN ARAÇLAR

Genel ve özel bütçe kapsamında faaliyet gösteren sağlık kurumlarının kamu sağlığı üzerine belirlenmiş görevleri ile ilgili olarak belirlenen fiyatlandırılabilir nitelikteki mal ve hizmetlerin gerçekleştirilmesi ve satışını gerçekleştirmek üzere tahsis edilmiş sermayeye döner sermaye denilmektedir. Bu sağlık kurumlarına ise “Döner Sermaye İşletmesi” ismi verilmektedir. Bu kapsamda faaliyet gösteren sağlık kurumları sunmuş oldukları sağlık hizmetleri karşısında elde edecekleri gelirleri ve bu gelirlerle ilgili harcamaları döner sermaye bütçesi ile planlanmaktadır. Özel sektörde bünyesinde faaliyet gösteren sağlık kurumlarında ise finansal planlamada kullanılan temel araçlar; Nakit Bütçesi, Proforma Bilanço, Proforma Gelir Tablosu ile Proforma Fon Akım Tablosudur. Nakit Bütçesi Sağlık kurumu işletmelerinde finans yöneticilerinin en önemli görevlerinden biri kısa süreli nakit giriş ve çıkışlarının tahmin edilerek dengelenmesidir. Finans yöneticilerinin işletmenin gelecekte belirli bir dönemde meydana gelecek nakit giriş ve çıkışlarının tahminini gerçekleştirdikleri bütçe Nakit Bütçesi olarak isimlendirilmektedir. Nakit bütçesi; kısa vadeli olarak yani günlük, haftalık, aylık, üç aylık, altı aylık veya yıllık dönemler hâlinde düzenlenebilmektedir. Nakit bütçesinin düzenlenmesindeki temel amaç işletmenin faaliyetlerini sürdürürken yapacağı ödemeleri aksatmadan gerçekleştirebilmek ve nakdi değerleri verimli şekilde yöneterek, işletmenin nakit dengesini sağlamaktır. Proforma Finansal Tablolar Proforma finansal tablolar sağlık kurumu işletmesinin belirli bir dönem içerisinde gerçekleştireceği faaliyetleri sonunda sahip olacağı varlıkları ve bu varlıkları temin edeceği kaynakların ne miktarda olacağını, bütçelenen dönem sonunda sahip olunacak varlıklar için ilave ne kadar kaynağa ihtiyaç duyulacağını belirlenmesi ve ilgili dönem sonucunda işletmenin elde edeceği gelirlerin ve giderlerin tutarlarının ve faaliyet sonucunun ne kadar olacağını belirlenmesi için hazırlanan tablolardır. Bu tablolar genel olarak Proforma Bilanço ve Proforma Gelir Tablosu olarak hazırlanmaktadır. Proforma finansal tabloların hazırlanmasında genel olarak Satışların Yüzdesi Yöntemi ve Oranlar Yöntemleri kullanılmaktadır. Satışların yüzdesi yöntemi Satışların yüzdesi yöntemi, gerçekleşmiş finansal tabloları oluşturan unsurların, gerçekleşmiş satış tutarına oranlanması ve bu oranlarla bütçelenecek dönemde gerçekleştirilmesi planlanan satışların çarpılmasıyla yeni finansal tabloların oluşturulması temeline dayanmaktadır. Bu yöntemin uygulanabilmesi sürecinin ilk aşaması planlama yapılacak döneme ait satışların tahmin edilmesidir. Oranlar yöntemi Oranlar yöntemi ile proforma finansal tabloların düzenlenmesinde kitabımızın oran (rasyo) analizi bölümünde anlatılan oranlardan faydalanılmaktadır. Tabloların düzenlenmesinde şirketin önceki yıl oranları kullanılabilmesi gibi sektör ortalaması oranları da kullanılabilir. Özellikle yeni faaliyete başlayan işletmelerin önceki dönem verileri bulunmadığından sektör oranlarının kullanılması gerekecektir. Oranlar yöntemi ile proforma finansal tabloların hazırlanmasında da satışların yüzdesi yönteminde olduğu gibi tabloların düzenleneceği dönemin tahmini satışları kullanılmaktadır. Tahmini satış rakamları, sektör oranları aracılığıyla finansal tabloların hesaplanmasında kullanılmaktadır. Proforma Fon Akım Tablosu Finansal planlamada kullanılan en önemli tekniklerden birisi de proforma fon akım tablosudur. Fon akım tablosu, planlama yapılacak dönemde sağlık kurumu işletmesinin ihtiyaç duyacağı fonların nerelerden sağlanacağını ve fonların nerelerde kullanılacağını belirlemek amacıyla hazırlanan tablodur. Fon akım tablosu, işletmenin belirli bir dönemde elde edeceği fon

kaynak kalemlerinin ve tutarlarının “Fon Kaynakları” başlığı altında, fon kullanım kalemlerinin ve tutarlarının “Fon Kullanımları” başlığı altında sunulduğu, kaynak ve kullanım toplamlarının bir birine eşit olduğu bir tablodur.